

En historisk forening
HISTORISK TIDSSKRIFT OG HISTORIKER-
STRIDENS AFSLUTNING, 1927-50¹

AF
PELLE OLIVER LARSEN

I 1924 trådte Erik Arup ud af Den Danske Historiske Forenings bestyrelse og fratrådte dermed også som redaktør af *Historisk Tidsskrift*. I de næste 15 år publicerede han og de nærmeste elever, Albert Olsen og Astrid Friis, ikke i Danmarks vigtigste historiske fagtidsskrift, men kunne i stedet benytte *Scandia* fra 1928. Videnskabelige idealer såvel som politiske ideologier og personlige relationer delte den danske historikerverden i stridende fraktioner, anført af henholdsvis Arup og Aage Friis. Den Danske Historiske Forening kom til at spille en nøglerolle for den efterfølgende udsoning. De historiografiske oversigtsværker har i den sammenhæng lagt vægt på, at Astrid Friis i 1942 overtog redaktionen af *Historisk Tidsskrift* sammen med Povl Bagge, Aage Friis' elev.² Allerede tre år forinden havde Albert Olsen dog afløst Aage Friis som bestyrelsesmedlem. Den Danske Historiske Forening var dermed ikke længere kun en forening i betydningen en sammenslutning, men forenede faktisk – igen – de danske historikere, og mens *Historisk Tidsskrift* vendte tilbage som et fællesorgan, kunne de gamle sår læges. Foreliggende artikel handler om denne historiske forening. Spørgsmålet er, hvad der bragte forliget mellem de stridende parter i stand.

Som det ofte gælder i historieskrivningen, har de forudgående konflikter og kampe påkaldt sig større interesse end fredsslutningen og

¹ Det Frie Forskningsråd – Forskningsrådet for Kultur og Kommunikation skal have tak for et toårigt stipendium 2011-13 til et projekt om „Skandinaviske historievidenskabelige netværk 1920-1970“.

² Kai Hørby & Harald Ilsøe: „Historie“, Leif Grane & Kai Hørby (red.): *Københavns Universitet 1479-1979*, bd. X, Københavns Universitet & G.E.C. Gads Forlag, Kbh. 1980, s. 492. Jens Henrik Tiemroth, Erling Ladewig Petersen & Henrik Poulsen: „Professionalisering og demokrati 1880-1991“, Søren Mørch (red.): *Danmarks historie. Bind 10. Historiens historie*, Gyldendal, Kbh. 1992, s. 305, 311.

dens baggrund. I centrum har stået mellemkrigstidens mange opgør: debatten om Arups danmarkshistorie (2 bind, 1925-32), formandsopgøret i Historisk Samfund i 1928, professor konkurrencen i København i 1936, den efterfølgende kamp om læreposterne ved universitetet i Århus og som kulmination retssagen i 1939 mod Vilh. la Cour for ærekrænkende udtalelser mod Arup. Undervejs (fra 1928 til 1930) duellerede Erik Arup og Aage Friis også videnskabeligt om den rette forståelse af Danmarks politiske krise i 1863.³

Stridens egentlige årsag skal ikke behandles her. Videnskabelige, politiske og personlige forklaringer blev alle ført frem allerede i samtiden, er siden blevet overtaget i den historiografiske forskning og bør sikkert alle inddrages: En angiveligt mere avanceret fransk-kritisk skole stod i Arups optik over for en gammeldags tysk-kritisk skole, ligesom traditionel politisk historieskrivning blev udfordret af moderne økonomisk historieskrivning.⁴ Mellemligstidens skærpede ideologiske klima gav kampene et politisk og politisk-nationalt præg, ikke mindst gennem Arups angreb på nationale symboler og de voldsomme modangreb fra den konservative presse, og i den radikale Arups optik indgik partifællen Aage Friis en uheldig alliance med konservative historikere som la Cour.⁵ Aage Friis benægtede til gengæld, at striden havde videnskabelige eller politiske årsager; det var derimod ifølge Friis, som det senere vil fremgå, Arups og Albert Olsens uvederhæftige personligheder, som var roden til alt ondt. Det er en indlysende rigtig betragtning, at det professionelle historikermiljøes begrænsede størrelse gjorde faget mere afhængigt af de enkelte historikere, herunder Arup med det vanskelige sind.⁶

Også Den Danske Historiske Forening var arena for striden. I 1919 trådte hele bestyrelsen bortset fra Arup tilbage, for flertallets vedkom-

³ Den grundigste behandling af disse kampe finder man i Thyge Svenstrup: *Arup. En biografi om den radikale historiker Erik Arup, hans tid og miljø*, Museum Tusulanums Forlag, Kbh. 2006.

⁴ Forskelle i videnskabs- og/eller historiesyn står i fokus i fx Jens Chr. Manniche: „Tysk-kritisk og fransk-kritisk skole. Et bidrag til studiet af historieteoretiske synspunkter i Danmark“, *Historisk Tidsskrift*, 13. rk., II, 1975, s. 29-59; Erling Ladewig Petersen: „Omkring Erik Arup: Struktur og grænser i moderne dansk historieforskning (ca. 1885-1955)“, *Historisk Tidsskrift*, 78/1, 1978, s. 138-182.

⁵ Se fx Svenstrup, *Arup*.

⁶ Inga Floto: „Erik Arup (1876-1951)“, *Historikeren Erik Arups arkiv*, Det Kongelige Bibliotek, Kbh. 1992, s. 9-10. Inga Floto: „Myten om Erik Arup – i anledning af en disputat“, *Historisk Tidsskrift*, 106/2, 2006, s. 521-550. Hans Kryger Larsen: „Splid, nedgang og nye impulser. Historisk Tidsskrift 1917-1942“, *Historisk Tidsskrift*, 114/1, 2014, s. 148-49.

mende som resultat af uenigheder med Arup. I 1924 trådte Arup selv tilbage efter nye uenigheder, og bestyrelsen havde nu ikke længere repræsentanter fra universitetet. Endelig angreb Arup sammen med professorkollegaen Fabricius bestyrelsens arbejde op til årsmødet i 1927 og forsøgte at sætte en ny bestyrelse igennem og genetablere forbindelsen til universitetet. Kupforsøget mislykkedes.⁷

Bortset fra at Arup i 1938 rettede et offentligt angreb på foreningen, var han ikke længere direkte en del af dens historie. Eftersom den historiografiske interesse i høj grad har været rettet mod netop Arup, er foreningens virke også trådt i baggrunden i skildringerne af historikermiljøet. Med Arup forsvandt også dramaet og dermed endnu mere af interessen.

Alligevel har foreningens virke op gennem 1930'erne ikke ligget hen i fuldstændigt mørke. Nekrologer over Albert Olsen og Axel Linvald har fremhævet deres respektive rolle i forliget i 1939, men især Svend Ellehøjs nekrolog over Astrid Friis har kastet lys over såvel de forsøg i regi af foreningen, der i 1931 foregik på en tilnærmelse mellem fløjene, som selve forliget i 1939 og dets besøgning i 1942.⁸ Ellehøj var selv redaktør af *Historisk Tidsskrift*, da han skrev nekrologen, som tydeligvis bygger på Den Danske Historiske Forenings forhandlingsprotokol (1919 ff.), der dengang som nu er i den siddende bestyrelses varetægt. Siden er forhandlingsprotokollen også blevet benyttet i historiografiske studier skrevet af bestyrelsesmedlemmer i foreningen, og den er den hidtidige hovedkilde til foreningens historie frem mod forliget.⁹

Thyge Svenstrups doktordisputats om *Arup* fra 2006 har den store fortjeneste at inddrage nyt og vigtigt materiale fra Aage Friis' arkiv om forligsbestræbelserne såvel som om selve forliget.¹⁰ Materialet dokumenterer først og fremmest Friis' holdning, nemlig hans dybe uvilje mod et forlig – en indsigt, der siden er forsvundet i historiografien. Til gengæld gives der ikke noget svar på, hvorfor forliget alligevel kom i stand.

7 Jon A.P. Gissel: „Den indtrængende Forstaaelse“. *Johannes Steenstrups historiesyn*, Museum Tusulanums Forlag, Kbh. 2003, s. 140-45. Svenstrup, *Arup*, s. 293-323.

8 Astrid Friis: [nekrolog over Albert Georg Olsen], *Historisk Tidsskrift*, 11. rk., III, 1950-52, s. 331. Povl Bagge: „Axel Linvald. 28.1.1886 – 31.10.1965“, *Historisk Tidsskrift*, 12. rk., II, 1966, s. 145. Svend Ellehøj: „Astrid Friis. 1.8.1893 – 31.7.1966“, *Historisk Tidsskrift*, 12. rk., III, 1968-69, s. 170-72.

9 Ladewig Petersen: „Omkring Erik Arup“, s. 161. Inga Floto: „Erik Arup og hans kritikere“, *Historisk Tidsskrift*, 78/2, 1978, s. 494.

10 Svenstrup, *Arup*, s. 323-26.

Albert Olsen er her fotograferet i 1942 omkring det tidspunkt, da Astrid Friis og Poul Bagge blev redaktører af Historisk Tidsskrift. Jakkessættet var den typiske klædedragt for tidens akademikere, men Olsen var i øvrigt ikke nogen typisk repræsentant for standen. Han var udlært maskinarbejder, men modsat mange af de bondesøner, som kom til universitetet, forsøgte denne byarbejder ikke at efterligne det akademiske borgerskabs normer. Til professorkonkurrencen i København i 1936 optrådte alle deltagere i kjole og hvidt – med Olsens jakkesæt som en demonstrativ undtagelse. Aage Friis foragtede hans mangel på både almindelig og historisk kultur, og for Linvald forblev Olsen en „Nyhavnsbølle, der har forvildet sig ind i det gode Selskab“ (dagbogen, 27.10.1942). Foto: Det Kongelige Bibliotek.

Bortset fra Svenstrups disputats har forskningen imidlertid hidtil ikke udnyttet, at der nu er adgang til personarkiverne efter stort set alle periodens centrale historikere. Dette er ikke blevet ændret med *Historisk Tidsskrifts* 175-års jubilæumsnummer (bd. 114/1), der fortæller foreningens og tidsskriftets historie 1839-2014. Mens Claus Møller Jørgensens analyse af den ellers i forvejen velbelyste periode 1839-1917 inddrager mange nye kilder (fx korrespondance fra foreningens rigeholdige arkiv og forskellige personarkiver), bygger Hans Kryger Larsen (perioden 1917-42) og Knud J.V. Jespersen (perioden 1942-62) alene på det i forvejen velkendte materiale med udgangspunkt i forhandlingsprotokollen.¹¹ Kryger Larsen fortæller om de i litteraturen ellers noget oversete forligsbestræbelser i 1930'erne, men vier ikke selve forliget i 1939 videre opmærksomhed, og selv om Svenstrups biografi inddrages i fremstillingen, gælder det ikke i omtalen af forliget og dets forhistorie. Jespersen behandler til gengæld forliget direkte, men inddrager ikke Arup-biografien og bygger derfor i alt for høj grad på nekrologer og biografiske leksikonartikler til, at han kan frigøre sig fra den efterhånden kanoniske fremstilling i forhandlingsprotokollen – en fremstilling, der, som det nedenfor skal vises, er tydeligt tilrettelagt med det formål at formidle en ganske bestemt version til eftertiden. Jubilæumsartiklen efterlader således et noget harmoniserende indtryk.

Når det omfattende, for store deles vedkommende hidtil ubenyttede kildemateriale, som de implicerede historikere har efterladt, inddrages, tegner der sig imidlertid et andet billede. Det undersøgte materiale i den foreliggende afhandling består først og fremmest af historikernes indbyrdes korrespondance. Desuden har enkelte af de implicerede, Axel Linvald og Frantz Wendt, efterladt dagbøger. Det er naivt at forestille sig, at Linvald som rigsarkivar ikke har været bevidst om, at han også skrev for eftertiden. På den anden side gælder det begge dagbøgerne, at de er meget åbenhjertige og selvudleverende, og selv om Linvald tildeler sig selv en stor rolle i forbindelse med forliget i Den Danske Historiske Forening, bekræftes dette billede, som vi skal se, af andre kilder. Wendts dagbog berører derimod slet ikke begivenhederne i 1939, men er en vigtig kilde til den forudgående historie.

Afhandlingen læner sig op ad den historiografiske tradition, som har fokuseret på personernes rolle, men her med større fokus på de implicerede historikers personlige relationer end på deres individualpsykologiske karakter. Der var personlige bånd, venskaber og afhæn-

¹¹ Det kan undre, at Den Danske Historiske Forenings arkiv (RA) ikke i øvrigt inddrages i de to artikler. Arkivet er ikke meget oplysende, når det kommer til forliget, men kan kaste lys over andre af de problemstillinger, som artiklerne behandler.

gighedsrelationer på begge sider – eller med en moderne betegnelse: Striden var også en kamp mellem forskellige sociale netværk. Skønt dette i historiografien er en ny måde at anskue miljøet på, har også denne tilgang rod i samtidige betragtninger; mellemkrigstidens historikere kunne eksempelvis tale om, at „den Friis’ske Garde“ stod over for „den Arupske Kreds“.¹² I artiklen demonstreres, at de personlige relationer havde en afgørende betydning for tilnærmelsen mellem Friis’ „garde“ og Arups „kreds“.

Den Danske Historiske Forening 1927-38

Da kupforsøget i 1927 fandt sted, havde Den Danske Historiske Forenings bestyrelse ikke ændret sig, siden Arup trådte ud tre år tidligere. M. Mackeprang, direktør for Nationalmuseet, var foreningens formand, mens hvervet som sekretær og dermed redaktør af *Historisk Tidsskrift* lå hos arkivar Axel Linvald. Begge stod de Aage Friis meget nær. Uden helt samme tilknytning til Friis – men også uden personlige forbindelser til Arup overhovedet – var de resterende tre bestyrelsesmedlemmer bibliotekar Ellen Jørgensen, museumsinspektør ved Nationalmuseet Poul Nørlund og journalist Erik Møller, der var knyttet til *Berlingske Tidende*.

Mens angrebet på Den Danske Historiske Forening i 1927 slog fejl, lykkedes et kup i Historisk Samfund i foråret 1928. Et flertal af studenterne væltede formanden, Erik Møller, fordi han i *Berlingske Tidende* havde støttet la Cours angreb på Arup. I stedet indsatte de Arup, og med sig i bestyrelsen fik han bl.a. Albert Olsen og Astrid Friis, mens en stor gruppe ældre medlemmer i protest meldte sig ud af foreningen, heriblandt Aage Friis, Mackeprang og Nørlund.¹³ „Efter den store Storm i Samfundet“ frygtede Mackeprang, at der også ville komme „nogen Kuling“ i Den Danske Historiske Forening og ønskede en diskussion af situationen.¹⁴ Bekymringen har sikkert ikke mindst skyldtes, at det netop var Erik Møller, som var på valg på årsmødet. Skønt dette faktisk forløb aldeles roligt,¹⁵ er kuppet i Historisk Samfund formentlig baggrunden for bestyrelsens beslutning om gennem det følgende år at arbejde på at sammensætte en bestyrelse, der kunne „re-

¹² *Social-Demokraten*, 12.5.1929: „Historisk Tidsskrift. Historikerstridens Fortsættelse“; forfatteren til denne usigtede artikel er formentlig Albert Olsen, der i hvert fald bruger et enslydende udtryk i et senere brev til Worm-Müller, 7.3.1937 (Nasjonalbiblioteket i Oslo, Brevs. 428). Kungliga biblioteket i Stockholm, L 69: Fabricius til Ahnlund, 29.11.1936.

¹³ Om kuppet i Historisk Samfund og la Cours forudgående angreb på Arup se Svenstrup, *Arup*, s. 416-30.

¹⁴ KB, Tilg. 437: Mackeprang til Erik Møller, 30.5.1928.

¹⁵ RA, Wendts arkiv: Dagbog 22.6.1928.

præsentere alle Afskygninger blandt Historikerne“. Arup har næppe været i tankerne, men ønsket har været at vise imødekommenhed for at undgå endnu et kupforsøg. En tilnærmelse blev faktisk diskuteret gennem det følgende år, fremgår det af forhandlingsprotokollen, der dog ikke fortæller nærmere om forhandlingernes indhold.¹⁶ Drøftelserne blev ikke genoptaget efter årsmødet den følgende sommer, sandsynligvis fordi Aage Friis på dette tidspunkt erstattede Mackeprang i bestyrelsen og som formand. Friis – der på dette tidspunkt var midt i sin videnskabelige fejde med Arup – viste sig i hvert fald igennem de følgende år som den mindst forligsivrige i bestyrelsen.

I 1931 kom spørgsmålet om en ændret bestyrelse imidlertid igen på dagsordenen. På årets første bestyrelsesmøde blev forskellige forslag til ændringer af foreningens love drøftet, herunder en udvidelse af bestyrelsen fra fem til syv medlemmer.¹⁷ Det fremgår ikke af mødereferatet, men bagved lå ønsket om at optage Fabricius, som både Ellen Jørgensen og Aage Friis efterfølgende har forsøgt at overtale. Fabricius har imidlertid stillet som betingelse, at der samtidig skulle rettes henvendelse til enten Arup eller Astrid Friis. Begrundelsen, som han skal have givet over for Ellen Jørgensen, var, at hans indtræden ellers ville udsætte ham for angreb fra Arup og hans gruppe; Fabricius forsøgte i fakultetet den vanskelige balancegang at holde sig på god fod med både Aage Friis og Arup. På denne baggrund ønskede Friis at udskyde sagen i et år, men Nørlund indvendte, at det ikke ville ændre noget. Friis ville under ingen omstændigheder høre tale om en henvendelse til Arup, men accepterede modvilligt, at Astrid Friis blev spurgt. Bestyrelsen besluttede da, at Ellen Jørgensen „uforbindende“ skulle henvende sig til hende. Det var uden tvivl Nørlund og Jørgensen, som stærkest ønskede et samarbejde – og i hvert fald ikke Aage Friis, der som begrundelse for ikke at ville have noget med Arup at gøre benyttede hans nylige noget uelskverdige og bitre mindeord over Kr. Erslev (som bl.a. havde antydnet, at Erslev som formand for Carlsbergfondet havde favoriseret de nærmeststående elever).¹⁸

Bestyrelsesmedlemmernes forskellige ønsker blev tydeligere i fortsættelsen. Som aftalt tog Ellen Jørgensen en samtale med Astrid Friis, og efterfølgende skrev de begge udførlige brevreferater fra mødet til

¹⁶ Den Danske Historiske Forening (herefter DHF), Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøder 22.6.1928, 20.9.1928, 28.5.1929.

¹⁷ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 12.1.1931.

¹⁸ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 18.2.1931. Erik Arup: „Kristian Sofus August Erslev. 28. December 1852–20. Juni 1930“, *Festskrift udgivet af Københavns Universitet*, 1930, s. 157-73, om Carlsbergfondet s. 173.

hhv. bestyrelsen og Arup. Referaterne påviser, at Astrid Friis som betingelse for sin optagelse har krævet, at også Arup kom med i bestyrelsen. Ifølge Friis' referat skal Jørgensen have fortalt, at hun ville forlade bestyrelsen, hvis ikke der skete forandringer. Jørgensen havde faktisk (i lighed med Poul Nørlund og Erik Møller) på bestyrelsesmødet få dage i forvejen talt om at forlade sin post, ligesom hun nu, trods sine tidligere erfaringer med Arup i bestyrelsen, tog godt imod forslaget om hans optagelse: Meget var forandret siden 1924, hævdede hun over for den øvrige bestyrelse, og det var måske på tide at foretage en indirekte henvendelse til Arup.¹⁹

Aage Friis kunne ikke være enig. Han anerkendte Astrid Friis' imødekommenhed og accepterede, at hun formelt blev spurgt, om hun ville med i bestyrelsen. Arup kunne der derimod ikke være tale om. Hans Erslev-nekrolog blev igen trukket frem som optakt til en generel karakteristik af Arup og hans nærmeste allierede:

Det turde fremgaa af Forholdenes Udvikling, at Modsætningen mellem Hovedmassen af de danske historikere og Professor Arup – Albert Olsen *ikke* væsentligt beror paa stærkt afvigende saglig-principiel Indstilling, men paa de Erfaringer, som den større Kreds efterhaanden og i stadig stigende Grad har gjort med Hensyn til Forskellen mellem os og Professor Arup i Opfattelsen af rent primitive Hæderlighedselementer: Vederhæftighed og Sandfærdighed, Loyalitet og saglig Bedømmelse af Personer og Forhold.²⁰

Brevet er karakteristisk for Friis' opfattelse af konflikten: Den havde ingen videnskabelige årsager. Paradokset er, at netop Friis' sikkert rigtige forståelse af, at Arups person var en væsentlig del af problemet, gjorde det umuligt for ham selv at fastholde en „saglig-principiel Indstilling“, når Arup og Olsen var til diskussion. For Friis blev det opfattelsen, at karakterbristen ikke kunne undgå at blive reflekteret i videnskaben (og her spillede hans egne erfaringer fra den videnskabelige polemik med Arup 1928-30 givetvis ind).²¹

¹⁹ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Arup, læg „Drøftelser i Historisk Forenings Bestyrelse 1931 om Indvalg af E. Arup, Astrid Friis, etc.“: Ellen Jørgensen til DHF's bestyrelse, 21.2.1931. KB, NKS 2874, I.2, 2°: Astrid Friis til Arup, 21.2.1931.

²⁰ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Arup, læg „Drøftelser i Historisk Forenings Bestyrelse 1931 om Indvalg af E. Arup, Astrid Friis, etc.“: Friis til DHF's bestyrelse, 23.2.1931.

²¹ En tilsvarende argumentation finder man i Friis' bedømmelse af Albert Olsen som ansøger til professoratet i 1935-36, jf. herom analysen i Hans Kryger Larsen: *Merkantilismen i dansk historievitenskaber 1890-1940. En historiografisk un-*

Linvald støttede Aage Friis og mente, at bestyrelsen nu måtte opgive indvalget af Fabricius og Astrid Friis, for bestyrelsen ville ikke kunne samarbejde, hvis resultatet også blev Arups indvalg.²² Astrid Friis havde med stor og sikkert grundløs optimisme fremført, at en større grad af skriftlige forhandlinger kunne løse problemerne,²³ men det gjorde ikke indtryk. Erik Møller og Poul Nørlund troede heller ikke, at det ville skabe ro at optage Arup. Nørlund og Jørgensen insisterede til gengæld på, at bestyrelsen ikke lod sig stoppe og fortsat arbejdede for Fabricius' og Astrid Friis' optagelse – og nu skulle der rettes en formel henvendelse.²⁴

Aage Friis må have accepteret at forny henvendelsen til både Fabricius og Astrid Friis. Fabricius viste sig nok imødekommende, men havde ikke tid det førstkommende år.²⁵

Forhandlingerne med Astrid Friis er mere interessante. Aage Friis ringede hende op og inviterede hende hjem til drøftelser om Den Danske Historiske Forening. Under dette timelange møde foreslog han hende i stedet for med Fabricius at indtræde med udenrigsminister P. Munch, der som bestyrelsesmedlem i Institut for Historie og Samfundsøkonomi fortsat havde nær kontakt til det faghistoriske miljø (ikke mindst til vennen Aage Friis), og som også tidligere var blevet nævnt i Den Danske Historiske Forenings forhandlinger. Hun lovede at tænke over sagen. Det var Aage Friis' indtryk, at hun hellere end at træde ind i en udvidet bestyrelse ville vente på, at en eller to af de daværende bestyrelsesmedlemmer trådte ud: Erik Møller – hendes og Arups gamle modstander i Historisk Samfund – og sikkert Aage Friis selv.²⁶

dersøgelse af Albert Olsens forfatterskab og hans placering i forskersamfundet, Akademisk Forlag, Kbh. 1983, s. 132.

²² RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Arup, læg „Drøftelser i Historisk Forenings Bestyrelse 1931 om Indvalg af E. Arup, Astrid Friis, etc.“: Linvald [til DHF's bestyrelse], 24.2.1931.

²³ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Arup, læg „Drøftelser i Historisk Forenings Bestyrelse 1931 om Indvalg af E. Arup, Astrid Friis, etc.“: E. Jørgensen til DHF's bestyrelse, 21.2.1931.

²⁴ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Arup, læg „Drøftelser i Historisk Forenings Bestyrelse 1931 om Indvalg af E. Arup, Astrid Friis, etc.“: Erik Møller til DHF's bestyrelse, 27.2.1931; Nørlund til DHF's bestyrelse, 1.3.1931; Ellen Jørgensen til DHF's bestyrelse, 4.3.1931.

²⁵ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 10.3.1931.

²⁶ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Arup, læg „Drøftelser i Historisk Forenings Bestyrelse 1931 om Indvalg af E. Arup, Astrid Friis, etc.“: Notat om samtale med Astrid Friis, 6.3.1931; Aage Friis til DHF's bestyrelse, 6.3.1931.

Allerede dagen efter havde Astrid Friis imidlertid truffet sin beslutning: Hun ønskede ikke at indtræde i bestyrelsen, da Fabricius havde takket nej „etc.“ En efterfølgende telefonsamtale førte ifølge Astrid Friis til et skarpt ordskifte og bragte lige så lidt som et fornærmet brev fra Aage Friis parterne nærmere.²⁷

Få dage senere holdt Den Danske Historiske Forening bestyrelsesmøde, hvor Aage Friis ifølge det officielle referat kunne berette om forhandlingernes resultat:²⁸ Fabricius havde som nævnt ikke tid, mens Astrid Friis – direkte adspurgt om hun ville indtræde „hvis Fabricius villig“ – havde svaret nej. Dette var nu en tilsnigelse, for hun havde udtrykkeligt svaret nej under henvisning til, at Fabricius *ikke* ønskede at indtræde. Aage Friis ville på dette grundlag stille sagen i bero og fik tilslutning fra Linvald: „Vi har nu vist, vi var rede til Udvidelsen“. Der skulle gå flere år, før sagen kom frem igen.

Mens Ellen Jørgensen forblev i bestyrelsen indtil 1939, gjorde både Poul Nørlund og Erik Møller allerede i 1933 alvor af deres hensigt om at trække sig. Med Nørlund mistede foreningen en af sine fortalere for et forlig med Arups kreds, mens Møller nærmest havde trukket i modsat retning.²⁹ Ved nyvalget tyder intet på, at fornyet henvendelse er sket til Arups lejr. Den ene af de to nye bestyrelsesmedlemmer blev Aage Friis' elev C.O. Bøggild-Andersen. Den anden blev ganske vist Frantz Wendt, der som student havde organiseret kuppet i Historisk Samfund i 1928 og således tilsyneladende var indrulleret på Arups fløj.³⁰ Allerede året efter var han dog med til at forsøge at forlige parterne i Historisk Samfund (og blev snart derefter anbefalet af Aage

²⁷ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Arup, læg „Drøftelser i Historisk Forenings Bestyrelse 1931 om Indvalg af E. Arup, Astrid Friis, etc.“: Astrid Friis til Aage Friis, 7.3.1931. KB, NKS 2874, I.2, 2°: Astrid Friis til Arup, vedlæg til brev 5.3.1931. RA, Astrid Friis' arkiv, pk. 1: Aage Friis til Astrid Friis, 12.3.1931.

²⁸ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 10.3.1931.

²⁹ Vistnok med tanke på Den Danske Historiske Forening omtaler Ladewig mæglingsforsøg i 1930'erne „med Erik Møller som formidler“. Ladewig har som fhv. redaktør af *Historisk Tidsskrift* haft adgang til forhandlingsprotokollen, men hverken den eller andet materiale peger i denne retning. Dahlerup synes i sin anmeldelse tættere på sandheden, når han gætter på at personarkivernes åbning vil afsløre Nørlund som forligets bagmand – for Nørlund var uden tvivl dets fortaler. For begivenhederne i Den Danske Historiske Forening efter 1933 har han dog ikke spillet nogen rolle. Jens Henrik Tiemroth, Erling Ladewig Petersen & Henrik Poulsen: „Professionalisering og demokrati 1880-1991“, s. 305. Troels Dahlerup: „Tabernes historie“, *Historie*, ny rk. 19, 1991-93, s. 732.

³⁰ Wendts egen afgørende rolle er kendt fra erindringslitteraturen: Jørgen Hæstrup: *Ad omveje. Studieår i København 1927-34*, Berlingske, Kbh. 1981, s. 141. Harald Jørgensen: *Set og oplevet. Nogle erindringsblade*, C.A. Reitzel, Kbh. 1983, s. 44-46. Se desuden RA, Wendts arkiv: Dagbog 18.4.1928 ff.

Friis til stipendier) og gjorde sig snart efter fri for mistanke om at være Arups og Albert Olsens mand:³¹ Da Olsen i 1929 beskyldte Friis for at have truet ham med hævn ved generalforsamlingen året forinden – og dermed også forsøgte at gøre ham inhabil ved bedømmelsen af ansøgerne til det nyoprettede historiedocentur i Århus samt en stipendieportion fra Den Grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse – kom blandt andre Wendt Friis til undsætning med en højtidelig erklæring om, at denne umuligt kunne have fremsat trusler under de former, som Olsen påstod.³² Skårene blev klinket. I de følgende år var Wendt blandt de mange yngre historikere, som Friis hjalp med råd, stipendier og udenlandske kontakter – samt til stillingen som lektor i moderne historie og samfundsøkonomi i 1935.³³ Det var også Friis, der opfordrede Wendt til at indtræde i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse.³⁴

Wendt var samtidig en af de historikere, som formåede at bevare et nogenlunde forhold til både Aage Friis og Erik Arup, men af dagbogen fremgår, at han fik langt mest berøring med Friis. Alligevel ringede Arup i juni 1934 til Wendt, der trods alt var det nærmeste, han kom en allieret i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse: Han var interesseret i at få Friis og Linvald ud af bestyrelsen – angiveligt fordi *Scandia* var i problemer:³⁵ Arups kreds behøvede altså en anden publikationskanal. Friis var på valg på årsmødet en uge senere, men intet usædvanligt skete, og han blev genvalgt.³⁶ Modsat kupforsøget i 1927 gjorde Arup således ikke alvor af truslerne – og *Scandia* gik ikke ind. Frygten for en fjendtlig overtagelse af foreningen dukkede imidlertid op igen få år senere – og igen ledsaget af rygter om, at *Scandia* var i vanskeligheder.

Foreløbig gik alt imidlertid roligt for sig: Alle bestyrelsesmedlemmer blev de følgende år genvalgt, når deres femårige mandater udløb.³⁷ Wendt ønskede dog i 1937 at udtræde før tid, fordi han frygte-

³¹ RA, Wendts arkiv: Dagbog 1.5.1929 ff. RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Friis til Wendt, 28.6.1929, 2.10.1929 (kopier); Wendt til Friis, 28.6.1929, 1.10.1929.

³² Albert Olsens angreb på Friis i 1929 dokumenteres af papirer i RA, Aage Friis' arkiv, II.5.b. En række erklæringer dateret oktober–november 1929, heriblandt Wendts, ligger i RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Historisk Samfund. Se også RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Wendt til Aage Friis, 23.10.1929.

³³ Se korrespondancen mellem Friis og Wendt i RA, Aage Friis' arkiv, I.1.

³⁴ RA, Wendts arkiv: Dagbog 1.4.1933.

³⁵ RA, Wendts arkiv: Dagbog 18.6.1934.

³⁶ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, årsmøde 26.6.1934.

³⁷ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, årsmøder 25.6.1935, 20.4.1936, 15.4.1937, 18.5.1938.

de at blive klemt mellem Aage Friis og Albert Olsen.³⁸ Olsen var lige blevet professor ved det samme universitet, hvor Wendt havde sin midlertidige stilling som lektor, og samtidig var Olsen kommet ind i bestyrelsen for Institut for Historie og Samfundsøkonomi, hvor Wendt var sekretær, og hvor Friis også stadig sad i bestyrelsen. „Min egen taktik“, betroede Wendt nogle dage senere sin dagbog, „er den: ved saglig iver at berolige Olsen og overbevise ham om at der ikke fra min side er nogen intriger mod ham og at jeg ikke er paa den friisske fløj, hvor han ynder at indrullere alle andre. Forhaabentlig kan det lykkes ved diplomati“.³⁹ Dette har harmoneret dårligt med fortsat virke i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse, som i Olsens og Arups optik tilhørte „den friisske fløj“. Hertil kom Wendts erklæring om Olsen i 1929, som Olsen naturligvis ikke havde glemt – hvad han heller ikke var for fin til at bringe på bane under en samtale om lektoratet, hvor han fremhævede, at Wendt kun var kommet frem ved at gnide sig op ad Friis.⁴⁰ Over for den øvrige bestyrelse nøjedes Wendt dog med at henvise til arbejdspresset. Wendt blev så aflastet for kassererhvervet og af Friis presset til ikke blot at blive til mandatet udløb i 1938, men til 100-års jubilæet var overstået i 1939. Loyalitet og taknemmelighed over for Friis fik Wendt til at blive to år mere i bestyrelsen, end han ønskede. Han indrømmede selv i 1937, at hans udtræden allerede samme år var umulig, for man kunne ikke „være bekendt at give en saa kort frist, naar man gerne vil knytte professor Fabricius til bestyrelsen“.⁴¹

Modsat Astrid Friis havde man altså ikke opgivet Fabricius, men der skulle gå otte år fra forhandlingerne i 1931, til han kom med i bestyrelsen.

Jubilæum i defensiven

Alt imens Den Danske Historiske Forening i 1938 var godt i gang med at forberede det følgende års jubilæum, rettede Arup i *Scandia* et skarpt angreb på foreningen, der efter hans mening ikke havde noget at fejre: „Hvis ikke *Lauritz Weibull* i 1928 var begyndt at udgive sit tidsskrift *Scandia* i Lund“, skrev Arup, „vilde dansk kritisk forskning ikke

³⁸ RA, Wendts arkiv: Dagbog 17.2.1937.

³⁹ RA, Wendts arkiv: Dagbog 12.3.1937.

⁴⁰ RA, Wendts arkiv: Dagbog 19.3.1937.

⁴¹ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 17.2.1937; årsmøde 15.4.1937. RA, Wendts arkiv: Dagbog 13.3.1937; pk. 11, korrespondance 1937-39: Wendt (til DHF's bestyrelse?), 13.3.1937 (kopi?) (citatet); bilag til dagbog nr. 26: Wendt til DHF's bestyrelse, u.d. [ca. 26.6.1938] (cirkulære). Jf. også RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Bøggild-Andersen til Friis, 1.8.1938 (om Wendt).

have haft noget sted, hvor den kunde komme til orde“.42 Med andre ord: Der havde ikke været plads til kritisk historieforskning i *Historisk Tidsskrift* siden Arups afgang i 1924.

Arups anklage havde ikke noget på sig, og det vidste han: Han var selv blevet bedt om at skrive en notits om det planlagte diplomatarium i 1932. Astrid Friis blev tilsvarende opfordret til at bidrage til tidsskriftet i kølvandet på de forliste forhandlinger om hendes optagelse i bestyrelsen i 1931. Den fornærmede tone i opfordringen har næppe gavnet, men heller ikke en venligere tone havde fået hende til at opgive *Scandia*. Albert Olsen blev både bedt om en anmeldelse og om sin konkurrenceafhandling fra 1936. Arups kreds ønskede simpelthen ikke at bidrage. En historiker som Aksel E. Christensen, der metodisk var inspireret af Arup, udgav til gengæld en stor del af sin produktion i 1930'erne i *Historisk Tidsskrift*, i flere tilfælde i øvrigt på redaktionens opfordring; til *Scandia* bidrog han omvendt ikke.⁴³

Arup indrømmede da også selv i et ikke afsendt brev til redaktøren, at bestyrelsen i virkeligheden *ikke* havde afvist kritiske afhandlinger: „I har slet ingen faaet, som I kunde nægte optagelse. I er som bestyrelse saa ringe, at I slet ikke faar tilsendt de virkelig nye afhandlinger“.44 Som Birgitta Odén har påpeget, er Arups anklage mindre interessant som beretning end som et levn af *Scandia*-kredsens selvforståelse.⁴⁵ Lauritz Weibull såvel som Arup skabte med stor historiografisk gennemslagskraft myter om, at de og deres program for en *kritisk* historieforskning blev bekæmpet i de nationale – og nationalistiske! – historikermiljøer.⁴⁶

Hovedparten af faghistorikere har givetvis indset den manglende realitet bag Arups angreb. Derfor var der heller ikke noget videre behov for at forsvare sig mod det. Dette ændrede sig imidlertid, da *Poli-*

42 Erik Arup: „Historie ved Københavns Universitet 1537-1937“, *Scandia. Tidsskrift för historisk forskning* 11/1, 1938, s. 13.

43 KB, NKS 2874, V.7, 2°: Linvald til Arup, 18.1.1932. RA, Astrid Friis' arkiv, pk. 1: Aage Friis til Astrid Friis, 12.3.1931. Hans Kryger Larsen: „Splid, nedgang og nye impulser“, s. 115, 121, 142.

44 KB, NKS 2874, VII.3, 2°: Arup til Linvald, 2.8.1938 (mærket „udkast, ikke afsendt“).

45 Birgitta Odén: „Scandia – tidsskrift för en annan uppfattning“, *Historia och samhälle: Studier tillägnade Jerker Rosén*, Studentlitteratur, Lund 1975, s. 186.

46 Om den svenske Weibull-myte se: Håkan Gunneriusson: *Det historiska fältet. Svensk historievetenskap från 1920-tal till 1957*, Uppsala Universitet, Uppsala 2002, s. 34-72; Simon Larsson, *Intelligensaristokrater och arkivmartyrer. Normerna för vetenskaplig skicklighet i svensk historieforskning 1900-1945*, Gidlunds förlag, Södertörn 2010.

tiken refererede angrebet og dermed gjorde det til en offentlig sag.⁴⁷ Den Danske Historiske Forening afholdt straks derpå et bestyrelsesmøde – formentlig hasteindkaldt af Aage Friis i netop denne anledning.

Linvald havde allerede på det bevægede årsmøde i 1927, da kvaliteten af tidsskriftet var til debat, udbedt sig eksempler på, at unge historikere uberettiget havde fået afhandlinger kasseret.⁴⁸ Det blev der dengang egentlig ikke svaret på, formentlig fordi problemet snarest var, at Arup og hans nærmeste elever allerede dengang boykottede *Historisk Tidsskrift*. Ikke desto mindre skal anklagen om udelukkelse af Arups elever siden ofte være fremført privat.⁴⁹ Nu var den imidlertid også blevet det offentligt, og det gav mulighed for at kvæle rygten gennem en officiel protest. Til dette formål ønskede Aage Friis at benytte *Historisk Tidsskrift* – men uden at kunne samle opbakning. Den øvrige bestyrelse holdt derimod på, at *Historisk Tidsskrift* ikke, som nu *Scandia*, skulle nedlade sig til polemik eller fremprovokere mere mudderkastning og støttede i stedet Linvalds forslag om, at han som tidsskriftets redaktør skulle svare på kritikken i *Politiken* og afkræve Arup bevis for sine usande påstande. Kun Wendt var også imod denne løsning, måske som en følge af sin afhængighed af Arup og Olsen ved universitetet og Institut for Historie og Samfundsøkonomi.⁵⁰ Protesten blev bragt i *Politiken* to dage senere. Her gentog Linvald spørgsmålet fra 1927: Kunne Arup dokumentere, at „kritisk“ forskning var blevet udelukket fra tidsskriftet?⁵¹ Da Arup ikke svarede, lagde Friis nyt pres på den øvrige bestyrelse, som han sendte et indlæg til optagelse i tids-

⁴⁷ *Politiken* 22.6.1938: „Bør 'Fædrelandshistorie' afskaffes som Fag? Bemærkelsesværdig Artikel af Prof. Arup i 'Scandia'“.

⁴⁸ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, årsmøde 27.6.1927.

⁴⁹ Rigsarkivet i Oslo, Sverre Steens arkiv: Linvald til Steen, 2.8.1938. – Arup havde til Mackeprang 27.11.1930 skrevet, at denne „som formand for Historisk Forening“ havde „været en af hovedmændene for at bringe historisk kritik i Danmark til at forstumme“ (brevkopi i RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Arup, læg „Drøftelser i Historisk Forenings Bestyrelse 1931 om Indvalg af E. Arup, Astrid Friis, etc.“). Et ikke afsendt brev fra Arup til Aage Friis fra november 1935, umiddelbart efter Friis' afgang som professor, indeholder stort set de samme beskyldninger som *Scandia*-artiklen, også flere end der er refereret her (KB, NKS 2874, VII.3, 2°).

⁵⁰ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 23.6.1938. Af dette officielle referat fremgår dog ikke, hvorfor den øvrige bestyrelse var imod Friis' forslag. Se hertil: RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Bøggild-Andersen til Friis, 1.7.1938; Linvald til Friis, 2.7.1938.

⁵¹ *Politiken* 25.6.1938: „Professor Erik Arup og dansk historisk Forskning. En Indsigelse og et Spørgsmaal“.

skriftet.⁵² Igen var anstrengelserne forgæves. Alle i bestyrelsen sagde fra, de fleste ret udførligt, og Friis måtte bøje sig.⁵³

Arups anklage var et angreb på Aage Friis' selvforståelse som inkarnationen af saglighed og objektivitet.⁵⁴ Det var én grund til, at Friis reagerede så stærkt. Da han led nederlag i bestyrelsen, benyttede han i stedet Den Danske Historiske Forenings 100-års jubilæumsfest året efter til offentligt – om end indirekte – at undsige Arups udlægning i en radiotransmitteret tale om *Historisk Tidsskrift*: „Her har igennem 100 Aar dansk kritisk Historieforskning helt frit kunnet komme til orde“, fremhævede han og fortsatte: „Tidsskriftet har stedse staaet aabent for alle; Modsætninger i videnskabeligt Syn og Metode, Tvist om Arbejdsresultaternes Rigtighed eller Rækkevidde har ingen Sinde bevirket Udelukkelse af blot en eneste Afhandling“.⁵⁵

Det er imidlertid interessant også at kaste et blik på, hvad Fabricius, der som nævnt var udpeget til at indtræde i bestyrelsen, sagde i sin festtale: I en hyldest til den videnskabelige polemik fremhævede han, at tidsskriftet skulle „være den *Arena*, hvor de nye videnskabelige Resultater fremføres“, men det krævede, at der blev givet „Plads for alle *Standpunkter*“, at tidsskriftet „kunne samle alle Kræfter, hvilken *Lejr* de saa end tilhører“. Det havde *Historisk Tidsskrift* formået i størstedelen af sin levetid – underforstået: men ikke længere. Fabricius lovede tidsskriftet sin fortsatte bistand – og ønskede, det måtte „naa en lignende Blomstring som i dets bedste Perioder, da Erslev og Jørgensen, Steenstrup, Troels-Lund og Bricka med mange flere her brød deres Lanser mod hinanden til Videnskabens sande Fremme“.⁵⁶

⁵² RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Arup bilag læg 1: Friis til DHF's bestyrelse, 1.7.1938 (kopi; Friis' foreslåede indlæg vedlagt).

⁵³ RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Bøggild-Andersen til Friis, 1.7.1938; Wendt til Friis, 2.7.1938; Linvald til Friis, 2.7.1938, inkl. vedhæftet gennemslag af Friis' brev 1.7.1938 påskrevet Ellen Jørgensens officielle svar. RA, Linvalds arkiv: Ellen Jørgensen til Linvald, 1.7.1938. RA, DHF's arkiv, pk. 10, korrespondancesager 1938: Aage Friis til DHF's bestyrelse, 4.7.1938.

⁵⁴ RA, Linvalds arkiv, Aage Friis til Linvald: Friis til DHF's bestyrelse, 2.3.1939, er et eksempel på denne selvforståelse.

⁵⁵ Talen blev trykt som kronik i *Politiken*, 15.2.1939: „Dansk Historisk Forening gennem hundrede Aar“, og citatet er hentet derfra.

⁵⁶ RA, Fabricius' arkiv, pk. 7, foredrag, manuskripter til artikler, taler mm.: „Den 14. Februar 1939“. – I 1918 havde Den Danske Historiske Forening afvist et polemisk indlæg af Curt Weibull, som brød en lanse mod et af bestyrelsens medlemmer – nemlig Fabricius! Arup var den eneste, der ønskede det optaget. Retfærdigvis skal det nævnes, at Fabricius ikke deltog i forhandlingen om dette spørgsmål og faktisk udtalte sig for afhandlingens optagelse. RA, DHF, forhandlingsprotokol, møde 21.1.1918.

Fabricius kritiserede altså dels *Historisk Tidsskrifts* kvalitet, dels at Arups kreds de facto var udelukket fra tidsskriftet. Det var en opfordring til at søge et forlig, der kunne bringe Arups kreds tilbage som bidragsydere til tidsskriftet og dermed højne kvaliteten.

Fabricius havde allerede i 1927, med støtte fra Arup og Astrid Friis, angrebet tidsskriftets kvalitet på årsmødet.⁵⁷ Den gang stod Arup og Fabricius sammen. Mere interessant er det måske, at man finder tilsvarende indrømmelser fra bestyrelsens egne rækker, efter at Arup havde trukket sig i 1924: Ellen Jørgensen nævnte således privat før årsmødet 1927, at der manglede „førsteklasses Artikler af den Art, der lever gennem Tiden“, og hun skal under forhandlingerne med Astrid Friis i 1931 have udtalt noget lignende.⁵⁸ Wendt noterede sommeren 1934 i sin dagbog, at han ville arbejde for at højne kvaliteten af anmeldelserne – „med yderste Forsigtighed“: en antydning af, at spørgsmålet om kvalitet var et kildent spørgsmål for bestyrelsen.⁵⁹ En fast bidragsyder som Aksel E. Christensen påpegede efter jubilæet, at der egentlig ikke havde været noget at feste for.⁶⁰ Nutidens historiografer har været tilbøjelige til at give kritikerne ret.⁶¹

Fabricius' ønske om at få Arups „lejr“ tilbage i tidsskriftet var ikke en indrømmelse af det berettigede i Arups angreb, men en kritik af, at bestyrelsen ikke havde gjort nok for at forlige sig med Arups elever. Bestyrelsen havde ellers selv, uden tvivl med tanke på eftertiden, omhyggeligt ført til referat, at Arups anklage intet havde på sig, at den tværtimod havde søgt medarbejdere uden hensyntagen til faglige og personlige synspunkter, og at den „paa forskellige Tidspunkter“ havde henvendt sig „til kritiske Forskere, som kunde formodes at føle sig i Modsætning til større eller mindre Dele af Bestyrelsen“.⁶² Det var ikke forkert, men det kan bestemt diskuteres, om man helhjertet havde forsøgt at invitere modstanderne indenfor i tidsskriftet, også selvom det ikke havde været nok til at lokke hverken Arup, Astrid Friis eller Olsen tilbage i folden.

Det ændrer ikke ved, at det var et problem for *Historisk Tidsskrift*, at det ikke havde opbakning fra hele det historiske fagmiljø. Ifølge både Aksel E. Christensen og Albert Olsen var der således også andre yngre

⁵⁷ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, årsmøde 27.6.1927.

⁵⁸ RA, Linvalds arkiv: Ellen Jørgensen til Linvald, 20.1.1926. KB, NKS 2874, I.2, 2°: Astrid Friis til Arup, 21.2.1931.

⁵⁹ RA, Wendts arkiv: Dagbog 18.6.1934.

⁶⁰ RA, Aksel E. Christensens arkiv: Christensen til Schreiner, 15.2.1939 (kopi).

⁶¹ Kryger Larsen: „Splid, nedgang og nye impulser“, s. 121-25.

⁶² DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 23.6.1938.

historikere, som nægtede at skrive i tidsskriftet.⁶³ Også i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse synes det faktisk at have været opfattelsen, at flere af de yngre holdt sig borte fra *Historisk Tidsskrift*, skønt billedet fik en særlig toning i dens optik: Det var ikke kun af sympati for Olsen og Arup, at (nogen af) de yngre ikke ville bidrage til tidsskriftet, men også fordi (andre af) de unge ikke turde af frygt for represalier fra Arups og Olsens side. Således har den resterende bestyrelse i hvert fald argumenteret over for Aage Friis, da den senere skulle retfærdiggøre, at den søgte Olsen optaget i bestyrelsen.⁶⁴ Olsen selv var tæt på at bekræfte denne udlægning over for Bøggild-Andersen: „Det er dog en Kendsgerning ... at yngre Forskere for ikke at blive rodet ind i personlige Ubehageligheder, har undladt at indsende Bidrag“.⁶⁵ Sådan skrev Olsen i et brev, der i 1939 indledte en tilnærmelse mellem de to lejre.

Det store forlig

Aage Friis havde allerede i forlængelse af sin afgang som professor overvejet at træde ud af Den Danske Historiske Forenings bestyrelse i 1936. Han havde dengang delagtiggjort de to ældre medlemmer af bestyrelsen i sine overvejelser: Linvald og Ellen Jørgensen.⁶⁶ Ingen af de to havde dog været til sinds at lade formanden slippe. Som Jørgensen skrev: „Friis skal blive i Styrelsen (med Forpligtelse til at skaffe Penge, Penge)“;⁶⁷ sagen var jo, at Friis var den, der havde kontakterne til fondene og selv var direktør i Den Grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse. Linvald havde opfordret formanden til at blive til 100-års jubilæet var overstået i 1939, og på et efterfølgende bestyrelsesmøde havde Friis efterkommet dette ønske.⁶⁸

Dette synes at være en anden grund til, at Friis manede til kamp oven på Arups angreb i 1938. Han havde truffet beslutningen om

⁶³ RA, Bøggild-Andersens arkiv: Albert Olsen til Bøggild-Andersen, 13.2.1939. RA, Aksel E. Christensens arkiv: Christensen til Schreiner, 15.2.1939 (kopi). – Det er dog ikke klart, hvem der tænkes på. Bortset fra Johan Plesner er der eksempelvis ingen af de yngre historikere, som havde publiceret i *Scandia* og ikke i *Historisk Tidsskrift* (og dér havde Plesner endda skrevet en replik til en anmeldelse) – og i Plesners tilfælde var det næppe udtryk for en principiel modvilje mod det sidstnævnte tidsskrift.

⁶⁴ . RA, Linvalds arkiv, Aage Friis til Linvald: Friis til DHF's bestyrelse, 2.3.1939.

⁶⁵ RA, Bøggild-Andersens arkiv: Olsen til Bøggild-Andersen, 13.2.1939.

⁶⁶ RA, Linvalds arkiv, Ellen Jørgensen til Linvald: Aage Friis til Linvald og Ellen Jørgensen, 13.3.1936.

⁶⁷ RA, Linvalds arkiv: Ellen Jørgensen til Linvald, 14.3.1936.

⁶⁸ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 14.3.1936, 19.3.1936, 24.3.1936.

snart at forlade bestyrelsen, og spørgsmålet om foreningens saglige virke kædede han sammen med spørgsmålet om bestyrelsens fremtidige sammensætning. Da Friis skulle forklare Bøggild-Andersen, hvorfor han mente, den øvrige bestyrelse fejlede, når den ikke ville bruge *Historisk Tidsskrift* til at besvare Arups angreb, kom argumentationen således til at handle om det andet spørgsmål: „Særlig vigtigt er Spørgsmaalet om Historisk Forenings Bestyrelse“, skrev Friis, „fordi Arups og Olsens Beherskelse af denne uvægerlig vil føre til en Udelukkelse af alle de 'ikke videnskabelige' Historikere, og dette vil sige alle, der ikke lyster dem“. Men hvem skulle være formand i stedet for Friis, hvem skulle ind i bestyrelsen i stedet for ham og Wendt? Fabricius ville Friis ikke længere være med til, efter at han havde „vist den mere end fantastiske Taabelighed at skrive Indledning til Vaabens Pjat“, som han skrev med henvisning til en dansk nazists forsøg på en danmarkshistorie på racebiologisk grundlag. Friis var stærkt engageret i det antinazistiske arbejde og indså samtidig, at Fabricius' indvalg som følge af hans indledning ville betyde nye anklager fra Arups kreds om, at Den Danske Historiske Forening var domineret af nationalistiske historikere.⁶⁹

Friis forklarede Bøggild-Andersen, at det eneste, der kunne holde ham i bestyrelsen, var, hvis der ikke var nogen mulig afløser. I tiden frem mod jubilæet må han imidlertid være blevet beroliget. Han har vel tilgivet Fabricius' „Taabelighed“. Desuden har andre emner til bestyrelsen været diskuteret – uden at give anledning til fremtidigt at frygte „Arups og Olsens Beherskelse“ af foreningen.⁷⁰

Umiddelbart efter at jubilæumsfesten 14. februar var overstået, kunne Friis så uformelt meddele, at han på Den Danske Historiske Forenings årsmøde agtede at udtræde af bestyrelsen. Friis, der var på vej ud af landet, opfordrede den resterende bestyrelse til at overveje valget af efterfølger under hans fravær.⁷¹

Det officielle resultat af disse overvejelser fremgår af Den Danske Historiske Forenings forhandlingsprotokols mødereferat fra 1. maj: Linvald havde efter opfordring fra Ellen Jørgensen, Bøggild-Andersen

⁶⁹ RA, Bøggild-Andersens arkiv: Aage Friis til Bøggild-Andersen, 4.7.1938. Ejnar Vaaben: *Danmarks Historie i racebiologisk Belysning*, C.A. Reitzel, Kbh. 1938, s. 43. Om Friis' antinazistiske arbejde se Niklas Olsen: „Aage Friis mellem dansk og tysk historievitenskaber“, Niklas Olsen, Karl Christian Lammers & Palle Roslyng-Jensen (red.): *Nazismen, universiteterne og videnskaben i Danmark*, Museum Tusulanums Forlag, Kbh. 2015, s. 121-51.

⁷⁰ RA, Linvalds arkiv, Aage Friis til Linvald: Friis til DHF's bestyrelse, 2.3.1939 (nævner som dem, der det forgangne år var blevet bragt på bane som bestyrelsesmedlemmer, Fabricius, Hal Koch, Povl Bagge og Aksel E. Christensen).

⁷¹ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 21.2.1939.

Axel Linvald havde drømt om en karriere ved universitetet, men drømmen blev knust, da Erik Arup og Knud Fabricius i flere omgange forkastede hans disputats i begyndelsen af 1920'erne. I stedet gjorde han karriere som arkivar, og dette fotografi er samtidigt med hans udnævnelse i 1934 til den højeste post inden for arkivvæsenet, rigsarkivarembudet. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

og Wendt henvendt sig til Albert Olsen og Fabricius og opfordret dem til at stille op til bestyrelsen. Begge havde imødekommet bestyrelsens ønske.⁷²

I virkeligheden havde Linvald ikke handlet på den øvrige bestyrelses opfordring. Han var selv den drivende kraft. Men i sidste ende var det heller ikke Linvald, der tog initiativet: De første skridt blev derimod taget af Albert Olsen – og var allerede taget, da Friis bebudede sin afgang.⁷³ Da Friis opfordrede bestyrelsen til overvejelser, var disse allerede i gang.

Albert Olsen sendte nemlig i forbindelse med Den Danske Historiske Forenings jubilæum to følere til bestyrelsen: dels i det førnævnte brev til Bøggild-Andersen, dels gennem den svenske historieprofessor Nils Ahnlund.

Dagen før jubilæumsfesten skrev Olsen til Bøggild-Andersen et af sine sjældne breve. Olsen benyttede lejligheden til at lykønske med afgørelsen i Århus: 7. februar havde Det Humanistiske Fakultet indstillet Bøggild-Andersen til det ledige professorat og havde dermed vraget Astrid Friis. Det er karakteristisk for Olsen, at han i sit i øvrigt venlige brev ikke veg tilbage fra at kalde den afgørelse for et „Justitsmord“. Brevets anledning var imidlertid *Historisk Tidsskrift*: Bøggild-Andersen blev rost for sin jubilæumsartikel om tidsskriftets historie, men fremstillingen af de sidste 15 års begivenheder – altså tiden siden Arups afgang – var Olsen ikke tilfreds med. Han fremhævede, at de gode artikler var gået andetsteds hen, og at yngre forskere undlod at indsende bidrag. Bøggild-Andersen havde sluttet sin artikel af med et ønske om, at tidsskriftet ville bevare sin mangfoldighed og bringe resultaterne af forskelligartet forskning. Dette tilsluttede Olsen sig, men tilføjede, at bestyrelsens reorganisering måtte være forudsætningen for, at *Historisk Tidsskrift* kunne udvikle sig fra et kliketidsskrift til et historisk fagskrift.⁷⁴ Brevet måtte læses som en føler med henblik på at indtræde i bestyrelsen.

Brevet til Bøggild-Andersen omtales ikke i bestyrelsens senere forhandlinger, og det efterlader spørgsmålet, om Bøggild-Andersens overhovedet har viderebragt indholdet. Det var således fornuftigt, at Olsen sendte endnu en føler: Da Ahnlund var i København for at del-

⁷² DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 1.5.1939.

⁷³ Dette i modsætning til Knud J.V. Jespersen: „Traditionens vogter. Historisk Tidsskrift 1942-1962“, *Historisk Tidsskrift*, 114/1, 2014, s. 154.

⁷⁴ RA, Bøggild-Andersens arkiv: Olsen til Bøggild-Andersen, 13.2.1939. *Acta jutlandica. Aarsskrift for Aarhus Universitet*, XI,2. *Aarsberetning 1938-39*, 76. C.O. Bøggild-Andersen, „'Historisk Tidsskrift' Gennem Hundrede Aar“, *Historisk Tidsskrift*, 10. rk., V, 1939-41, s. 153.

tage i Den Danske Historiske Forenings jubilæumsfest, blev han inviteret hjem til Olsen – i sig selv et usædvanligt skridt, for Ahnlund var ikke bare en konservativ historiker, men havde også som dommer i professorkonkurrencen i 1936 holdt på la Cour mod Olsen. Formålet var gennem Ahnlund at lade de danske modstanderes lejr forstå, at Olsen ønskede forsoning, samtidig med at Olsen også ved denne lejlighed havde antydnet, at han ville være villig til at lade sig optage i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse. Ahnlund har vistnok overbragt dette budskab til to af bestyrelsens medlemmer, heriblandt Linvald, og desuden fortalt, at *Scandia* var i problemer.⁷⁵ Rygtet om *Scandia* havde næppe noget på sig, men kunne forklare, hvorfor Olsen nu søgte ind i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse.

På denne baggrund diskuterede Linvald og Ellen Jørgensen sammen med en af foreningens gamle formænd, Mackeprang, situationen. De var ifølge Linvalds dagbogsoptegnelse enige om, at der „nu bør gøres et Forsøg paa at tilvejebringe rolige Arbejdsforhold mellem Historikerne ved at optage Alb. Olsen og Fabricius“. Da bestyrelsen – uden Friis – diskuterede sagen de følgende dage, opnåede også denne enighed om Olsens indvalg, mens der var „Usikkerhed m.H.t. Fabricius“.⁷⁶ Modstanden mod Fabricius er kommet fra Bøggild-Andersen (der følte, at Fabricius altid havde modarbejdet ham, og som desuden meget hellere så vennen Povl Bagge i bestyrelsen) og fra Ellen Jørgensen;⁷⁷ Linvald, der ellers havde haft et personligt modsæt-

⁷⁵ Blandt Ellen Jørgensens breve til Linvald i dennes arkiv (RA) ligger et ark dateret 23.2.1938. Hvis det er et brev, er det et fragment. Snarere er det hjemmefra forberedte notater til det møde, som bestyrelsen – uden Friis – afholdt samme dag. Jørgensen skriver her bl.a.: „Den indirekte Henvendelse fra Prof. AO. til 2 af Styrelsens Medlemmer“. At „indirekte“ henviser til Ahnlunds formidlende rolle, viser andre kilder. Linvald skriver i sin dagbog 21.2.1938, at Ahnlund har meddelt „Udtalelser“ af Olsen (RA, Linvalds arkiv), mens Bøggild-Andersen 26.2.1938 meddelte Aage Friis, at Olsen „bl.a.“ gennem Ahnlund havde udtrykt ønsket om en tilnærmelse mellem fraktionerne (RA, Friis' arkiv, I.1). Den mest udførlige beretning er sen og overleveret gennem flere led: Fra Ahnlund til Linvald til Bøggild-Andersen til Friis, som efter en samtale 14.3.1939 har udfærdiget et notat (RA, Friis' arkiv, I.1., Bøggild-Andersen): Heri om at Ahnlund var „til Selskab“ hos Olsen og efterfølgende medbragte en „Fredspalme“ til Linvald fra Olsen „med Meddelelse om, at Olsen ønskede meget en Tilnærmelse og nok ogsaa ønskede at komme ind i Historisk Forenings Bestyrelse“ (det sidste skulle nøjagtigt være Bøggild-Andersens ord).

⁷⁶ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 21.2.1939, 23.2.1939.

⁷⁷ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Historisk Forening: Bøggild-Andersen til Friis, 26.2.1939. – Flere år senere skrev Bøggild-Andersen, at Fabricius havde været på nakken af ham lige siden studietiden. RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Bøggild-Andersen til Friis, 6.1.1948.

ningsforhold til Fabricius siden dennes forkastelse af hans disputats i 1921, har derimod arbejdet for kandidaturet.⁷⁸

Da Friis vendte tilbage til Danmark, ringede han til Linvald og fik besked om bestyrelsens beslutning. Friis skal have afbrudt samtalen i vrede.⁷⁹ Han har følt sig svigtet. Han ringede også Ellen Jørgensen og Bøggild-Andersen op, men lyttede næppe til deres argumenter. Begge følte de sig i hvert fald nødsaget til straks skriftligt at redegøre for deres bevæggrunde, mens Linvald opsøgte Friis og uden større held forsøgte at forklare sig.⁸⁰

Få dage senere skrev Friis i et officielt brev, at han trak sig ud af bestyrelsen. Brevet var holdt i en venlig tone og udtrykte kortfattet håbet om, at bestyrelsen fremtidig ville følge de grundsætninger, som den hidtil havde hævdet – altså en mildt udtrykt bekymring for, hvad der ville ske, når Albert Olsen kom ind. Dette brev var beregnet for Den Danske Historiske Forenings arkiv.⁸¹ Samtidig skrev Friis imidlertid et langt brev til den øvrige bestyrelse, mærket som privatbrev. Friis tog deri kraftigt afstand fra Olsens indvalg af både saglige og moralske grunde. Karakteristisk nok blandede Friis imidlertid de to grunde sammen, da han skrev, at Olsen ikke var „i Besiddelse af en alsidig videnskabelig Kultur eller en specielt human Dannelse, Takt og Vilje til upartisk Bedømmelse af andre Forskeres Arbejder, altsammen Egenskaber der stedse har været bestemmende ved Indvalg i Bestyrelsen“. Olsen havde siden generalforsamlingen i Historisk Samfund i 1928 notorisk opført sig uanstændigt og ringeagtet al historievidenskab, som ikke honorerede de krav, han og 'den Arupske kreds' stillede. Over for disse angreb kapitulerede Den Danske Historiske Forening nu i Friis' optik.⁸²

To og en halv måned senere blev Friis' nederlag stadfæstet på Den Danske Historiske Forenings årsmøde. Han og Wendt trådte ud af be-

⁷⁸ Linvalds generelle uvilje mod Fabricius skriver sig tilbage til forkastelsen af Linvalds disputats 1921-24, jf. afsnittet nedenfor om „Forligets personlige forudsætninger“.

⁷⁹ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 26.2.1939.

⁸⁰ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Historisk Forening: Bøggild-Andersen til Friis, 26.2.1939; Ellen Jørgensen til Friis, 27.2.1939. RA, Linvalds arkiv: Dagbog 28.2.1939.

⁸¹ RA, DHF's arkiv, pk. 10, korrespondancesager 1939: Aage Friis til DHF's bestyrelse, 2.3.1939.

⁸² RA, Linvalds arkiv, se under Aage Friis til Linvald: Friis til DHF's bestyrelse, 2.3.1939.

styrelsen. Ind kom Fabricius og Albert Olsen, mens Ellen Jørgensen afløste Friis som formand, og Linvald blev som redaktør.⁸³

Idealisme og realpolitik

På Den Danske Historiske Forenings årsmøde i maj 1939 fik Linvald lejlighed til at begrunde forslaget om at søge Olsen og Fabricius optaget i bestyrelsen:

Vort Forslag om Nyvalgene er et Udtryk for den Opfattelse, at alle Retninger indenfor dansk historisk Forskning, saavidt muligt, bør have Del i Ledelsen at vort nationale videnskabelige Tidsskrift. Vi haaber tillige derigennem at svække de Modsætninger, som i saa lange Tider har gjort sig gældende indenfor den historiske Verden og forebygge, at Striden breder sig til de yngre Generationer. Vort Forslag er stillet ud fra denne Opfattelse, men tillige i Troen paa og i Tilliden til Muligheden af et frugtbart Samarbejde mellem os.⁸⁴

Linvald sørgede omhyggeligt for, at redegørelsen ordret blev ført til protokols. Eftertiden skulle vide, at forliget skete af ideale grunde: hensynet til dansk historievitenskaber og til de unge historikere.

Dette må helt sikkert opfattes som en væsentlig del af forligets baggrund. Bestyrelsen gav Aage Friis den samme begrundelse efter at have modtaget hans privatbrev. Da Bøggild-Andersen privat informerede Friis om bestyrelsens forhandlinger, skrev han ligeledes, at alle bestyrelsesmedlemmerne havde været enige om at anbefale Olsen for at skaffe roligere arbejdsforhold for de danske historikere. Ellen Jørgensen henviste over for Friis til de yngre historikers stilling og til kolleger, som havde udtrykt ønske om at få historikernes kræfter forenet. Tilsvarende forklaringer har Friis fået mundtligt.⁸⁵ Og som det er fremgået, var det ikke kun den forklaring, Friis fik: Linvald noterede det samme i sin private dagbog.

For forligspartneren var overvejelserne sådan set de samme. Efter at Albert Olsen var optaget i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse, forklarede han Lauritz Weibull sine bevæggrunde: Weibull var

⁸³ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, årsmøde 17.5.1939; bestyrelsesmøde 17.5.1939.

⁸⁴ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, årsmøde 17.5.1939.

⁸⁵ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, se under Historisk Forening: DHF's bestyrelse til Aage Friis, 8.3.1939; Bøggild-Andersen til Friis, 26.2.1939; Ellen Jørgensen til Friis, 27.2.1939. RA, Linvalds arkiv, se under Aage Friis til Linvald: Friis til DHF's bestyrelse, 2.3.1939.

jo *Scandias* og dermed i vid udstrækning også Olsens redaktør, og brevet bærer præg af, at Olsen skulle forsvare sin beslutning om at opgive *Scandia* til fordel *Historisk Tidsskrift*, selvom han lovede fortsat også at bidrage til Weibulls tidsskrift. Han fremhævede, at alle yngre historikere „fra Astrid Friis og nedefter“ havde bedt ham om at indtræde i bestyrelsen for at skaffe fred, og at der af hensyn til dem måtte skaffes plads i *Historisk Tidsskrift*.⁸⁶

Selvom der kun er bevaret én af disse opfordringer fra yngre historikere og endda af lidt ældre dato,⁸⁷ er der næppe tvivl om, at denne gruppe ønskede fred. Striden var en pestilens, og mange yngre historikere måtte gennem socialt og fagligt samvær arbejde målbevidst på ikke at overtage konflikterne fra den ældre generation; private sammenslutninger som Historikerkredsen af 1929 blev netop skabt med dette for øje.⁸⁸ Fra Den Danske Historiske Forenings egne rækker er Wendt som nævnt et eksempel på en historiker, der blev klemmt i de ældres konflikt, men allerede før Olsen vendte tilbage til København og vanskeliggjorde Wendts stilling, ønskede han en udsoning.⁸⁹ Striden kunne fremkalde tvivl om, hvorvidt bedømmelser i virkeligheden skyldtes sociale forhold – var eksaminanden, doktoranden, ansøgeren elev af Arup eller Friis? Det afgørende er ikke i alle tilfælde, om grove urimeligheder kan påvises, men at selve mistanken kunne gnave i enhver yngre historiker, der måtte underkaste sig de ældres bedømmelser og luner.

Der savnes imidlertid forskning i, hvorledes konflikten blev oplevet så at sige nedefra. Et enkelt eksempel kan hjælpe til at dokumentere de yngre historikers vanskelige stilling: Tilbage i 1934 havde Aksel E. Christensen ønsket at lave forstudier til et supplementbind til Øresundtoldregnskaberne. Projektet var udfanget i samarbejde med Arup, men Astrid Friis, der var den største ekspert på feltet, skulle også inddrages i arbejdet. Carlsbergfondet skulle søges om støtte, og Aage Friis havde lovet Christensen at støtte ansøgningen, men Christensen frygtede, hvad der ville ske, når han fandt ud af, at Astrid Friis skulle være med, og at Arup også støttede sagen. Aage Friis' interesse for sagen kølnedes da også undervejs. Redningen blev Christensens svenske mentor, den økonomiske historiker Eli F. Heckscher, tillige en nær ven af Aage Friis: Heckscher fik Aage Friis til at love at støtte ansøgningen

⁸⁶ Universitetsbiblioteket i Lund, L. Weibulls samling: Albert Olsen til Weibull, 19.6.1939.

⁸⁷ RA, Aksel E. Christensens arkiv: Christensen til Olsen, 9.11.1936 (kopi).

⁸⁸ Harald Jørgensen: „Historikerkredsen af 1929“, *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri*, 1974, s. 217.

⁸⁹ Jf. også RA, Wendts arkiv: Dagbog 18.6.1934.

– hvad der i øvrigt viste sig at være forgæves. Det fremgår tydeligt, hvor vanskeligt det var for en yngre historiker som Aksel E. Christensen at navigere, fordi han havde brug for samtidigt at være på god fod med Arup og Aage Friis. Friis ville i sin selvopfattelse aldrig have forfordelt Christensen, blot fordi Arup og Astrid Friis var med i ansøgningen, og meget muligt er dette også sandheden. Både Heckscher og Christensen opfattede imidlertid sagen anderledes, og for analysen af de yngre historikers opfattelse af konflikten er det i virkeligheden mindre afgørende, om Aage Friis kunne leve op til sine egne idealer eller ikke: Situationen blev opfattet som besværlig og problematisk. „Denne strid er en frygtelig forbandelse for dansk historisk videnskab“, skrev Christensen til Heckscher 7. oktober, „og heldigvis tror jeg at de fleste unge føler som jeg“.⁹⁰

Det gjorde de formentlig også – og ikke mindre, da forliget fandt sted, kort tid før la Cour (og indirekte Arup) skulle for retten. Den offentlige udstilling af stridighederne svækkede historiefaget, og det var i sig selv udtryk for et tab af faglig autoritet, når de videnskabelige stridigheder måtte søges løst gennem appel til en videnskabsekstern instans som domstolen.

På begge sider gjorde idealistiske hensyn til dansk historievidenskab og i særdeleshed ungdommen sig altså gældende. De var imidlertid ikke enerådende. Bestyrelsen har håbet at kunne splitte Arup og Olsen gennem invitationen til sidstnævnte. Samtidig har den diskuteret risikoen for, at modstanderne ville forsøge en fjendtlig overtagelse ved årsmødet, når Friis og Wendt trådte ud, og manøvren var også rettet mod at undgå dette. Det har de øvrige bestyrelsesmedlemmer fortalt Friis, når de skulle forsvare deres beslutning. At frygten var reel, bekræftes af Linvalds dagbog: „Fortsat at holde A.O. ude“ ville, mente Linvald, betyde „Krig – og et fremtidigt Nederlag“. Alene taktiske hensyn var derfor i Friis' optik forklaringen på den øvrige bestyrelses forslag, hvad han stærkt fremhævede i privatbrevet. Friis' konklusion var imidlertid mere vidtrækkende, end der egentlig var dækning for – men at taktiske hensyn spillede ind, er givet.⁹¹

Om der faktisk har været overvejet et kup på årsmødet, vides ikke. Når Albert Olsen signalerede til bestyrelsen, at han gerne ville opta-

⁹⁰ Se den indbyrdes brevkæde mellem Aksel E. Christensen, Aage Friis og Eli F. Heckscher, april-oktober 1934, i deres respektive arkiver (RA + Kungliga biblioteket, Stockholm, L 67).

⁹¹ RA, Linvalds arkiv, se under Aage Friis til Linvald: Friis til DHF's bestyrelse, 2.3.1939; se under Ellen Jørgensen til Linvald: Jørgensen, optegnelse eller brev (fragment), 23.2.1939. RA, Linvalds arkiv: Dagbog 21.2.1939. RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Jørgensen til Friis, 27.2.1939; I.1, bilag Bøggild-Andersen: Notat „Den 14. Marts 1939“.

ges i dens kreds, *kunne* man jo godt underforstå: med eller uden den siddende bestyrelses gode vilje, selvom man også kan stille spørgsmålstegn ved det fornuftige i at varsle eventuelt kommende kupplaner. Som Linvalds ovenfor citerede dagbogsoptegnelse signalerer, blev den fjendtlige overtagelse imidlertid ikke nødvendigvis opfattet som umiddelbart forestående. Olsen og Arup ville de følgende år have majoriteten af professoraterne ved Københavns Universitet og derigennem hovedparten af kontakten til de studerende. Truslen ville ikke forsvinde.

Omvendt var muligheden for, at Arups kreds erobrede hele magten på det historievitenskabelige felt, dalet med ansættelsen af Bøggild-Andersen i Århus. Striden kunne altså heller ikke fra denne side føres til sejr inden for en overskuelig tidshorizont. Sådanne strategiske overvejelser kan have styrket ønsket om et forlig. Olsen pegede selv på et andet strategisk motiv for at gå ind i bestyrelsen: Han fortæller i det ovenfor citerede brev til Lauritz Weibull, at Fabricius kun skulle være med i bestyrelsen i ét år, „og saa skal efterhaanden Astrid Friis og ev. Axel E. Christensen ind, hvorefter vi, de saakaldte 'Arupere' har Flertal i Bestyrelsen“.⁹² Fra begge sider drejede forliget sig altså ikke kun om at skabe bedre forhold for alle faghistorikere, men også om magten i Den Danske Historiske Forening, kontrollen over *Historisk Tidsskrift*, ja i sidste ende indflydelse på dansk historievitenskab.

Forligets personlige forudsætninger

Der er ingen grund til at betvivle de idealistiske motiver, med hvilke bestyrelsen officielt begrundede forliget, selvom også taktiske motiver gjorde sig gældende. Det betyder imidlertid ikke, at disse motiver var enerådende, og der kan være andre grunde til, at de faktisk blev handlingsudløsende og fik lov til at overtrumfe personlige hensyn: Bestyrelsen stod i gæld til Aage Friis, Olsen stod i gæld til Arup. En analyse af de personlige relationer kaster klarere lys over forligets forudsætninger.

Aage Friis' betydning for Bøggild-Andersen kan, videnskabeligt som menneskeligt, næppe overvurderes.⁹³ Videnskabeligt må Bøggild-Andersen som sin lærer betegnes som historist, og der er ingen tvivl om, at han var yndlingeleven, den, som Friis opfattede som den mest begavede og alsidige i den yngre generation af historikere. Sideløbende med sine egne videregående studier fungerede Bøggild-Andersen

⁹² Universitetsbiblioteket i Lund, L. Weibulls samling: Albert Olsen til Weibull, 19.6.1939. Jf. misforståelsen heraf i Birgitta Odén: „Scandia – tidskrift för en annan uppfattning“, s. 186.

⁹³ Karakteristikken af forholdet bygger på Friis' og Bøggild-Andersens indbyrdes brevveksling i deres arkiver (RA) samt læg med bilag til denne korrespondance i Friis' arkiv.

som Friis' lønnede medarbejder: undervisningsassistent ved universitetet (fra 1927) og videnskabelig assistent, der hjalp med tilrettelæggelse af kildeudgivelser (fx Kriegers dagbøger og de nordslesvigske akter) samt indsamling af kilder fra udenlandske arkiver, herunder kilder, der kunne gendrive Arups dristige revolutionshypotese i *Scandia*-afhandlingen om „David og Hall“ (1928). Samtidig hjalp Friis sin protegé med anbefalinger (fx til stillinger i arkivvæsenet) og økonomisk, først og fremmest gennem Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, men derudover kunne Friis også bruge sine kontakter til at skaffe Bøggild-Andersen en bevilling fra Carlsbergfondet, da der ved en særlig lejlighed var hårdt brug for det: Bevillingen finansierede Bøggild-Andersens rekreationsophold i Norge efter den værste af flere perioder med overanstrengelse (1932). I sådanne vanskelige situationer havde Friis også hjulpet Bøggild-Andersen gennem fortrolige samtaler op gennem 1930'erne.

Det kom til udtryk ved konflikterne i Den Danske Historiske Forening: Bøggild-Andersen var uenig med Friis, både da bestyrelsen i 1938 diskuterede dennes ønske om at optage en udtalelse om Arups angreb på *Historisk Tidsskrift*, og – vigtigere – da muligheden for at lade Albert Olsen indtræde i bestyrelsen året efter blev bragt på bane. I begge tilfælde reagerede Bøggild-Andersen på samme måde: Han lod i sidste instans hensynet til Friis være afgørende. Havde Friis i 1938 efter Arups angreb ladet sin forbliven afhænge af sit indlægs optagelse i tidsskriftet, ville Bøggild-Andersen have stemt, som Friis ønskede det.⁹⁴ Og havde Friis året efter for at holde Olsen ude alligevel ønsket at blive i bestyrelsen, ville Bøggild-Andersen gerne have været med i en ny bestyrelse med yngre, loyale kræfter og uden Linvald, forligets førstemand, i bestyrelsen. Bøggild-Andersen brugte mange kræfter på at overveje de mulige kandidater. Friis synes imidlertid ikke at have fundet denne mulighed tillokkende. Endelig var Bøggild-Andersen indstillet på, hvis Friis bad om det, at vende forliget og redaktionen ryggen.⁹⁵ Selvom han sagligt støttede forliget og havde lovet Linvald sin støtte, var han altså parat til at svigte begge dele.

Noget tilsvarende gjaldt Ellen Jørgensen, som også tilbød Friis at udtræde af bestyrelsen, såfremt han følte sig svigtet: „Det Forhold, at vi snart i mange Aar har arbejdet sammen – drabeligt og venligt – er her bestemmende“, forklarede hun Friis.⁹⁶

⁹⁴ RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Bøggild-Andersen til Friis, 1.7.1938.

⁹⁵ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Historisk Forening: Bøggild-Andersen til Friis, 26.2.1939.

⁹⁶ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Historisk Forening: Ellen Jørgensen til Friis, 27.2.1939. Jf. RA, Linvalds arkiv, se under Ellen Jørgensen til Linvald: Jørgensen, optegnelse eller brev (fragment), 23.2.1939.

Og Friis – han holdt faktisk både Bøggild-Andersen og Ellen Jørgensen fast på deres løfter, hvorefter Bøggild-Andersen kunne meddele, at han trådte ud sammen med Friis.⁹⁷ Ellen Jørgensen ombestemte sig derimod: Hun satte i sidste ende muligheden for at tage et skridt mod fredeligere tilstande over hensynet til Friis.⁹⁸ Anderledes med Bøggild-Andersen, hvis gæld til Friis var så meget større end Ellen Jørgensens. Nu skulle der betales af. Først da den resterende bestyrelse mindeligt bad Friis om at lade Bøggild-Andersen blive,⁹⁹ lykkedes det at få den afgående formand til at skifte holdning. Det spillede sikkert ind, at Bøggild-Andersen, efter at Ellen Jørgensen havde ombestemt sig, ikke længere kunne sætte en anden bestyrelse igennem, og at det kun ville gøre situationen værre, hvis han trak sig, og Wendt derfor måtte blive i bestyrelsen. Efter at Friis havde sendt sit privatbrev til bestyrelsen, havde han og Bøggild-Andersen en lang samtale. Friis skjulte ikke, at han fandt hele affæren „ækel“, men han præciserede både under samtalen og i et efterfølgende brev, at venskabet mellem de to ikke ville blive berørt, ja, at han endda nu anså Bøggild-Andersens forbliven i bestyrelsen for vigtig.¹⁰⁰

Hvorfor vigtig? Friis satte stor pris på Bøggild-Andersen, hans retsindighed og historiske kultur – alt det, som Albert Olsen formentes at mangle. Bøggild-Andersens forbliven var altså en måde at kæmpe for idealerne mod den demoralisation af dansk historievitenskaber, som efter Friis' opfattelse var den ellers næsten uundgåelige konsekvens af Den Danske Historiske Forenings tragiske beslutning. I Bøggild-Andersens udlægning drejede det sig om at agere kontrolinstans over for Linvald, således at denne ikke gik for langt i sine indrømmelser til Olsen. Det spillede yderligere ind, at Wendt havde lovet alligevel at blive i bestyrelsen, hvis også Bøggild-Andersen trådte tilbage, og ham anså Bøggild-Andersen for at være en „satellit“ af de københavnske universitetsprofessorer, især Arup og Olsen. Sagen havde stillet sig anderledes, hvis det havde været muligt at få Bøggild-Andersens gode ven og Friis' elev Povl Bagge ind i bestyrelsen i Bøggild-Andersens sted, men den mulighed forelå ikke: Der var modstand mod Bagge i dele af bestyrelsen, kunne Bøggild-Andersen meddele Friis. Bøggild-Andersen forsøgte så med et ultimatum til Linvald: Albert Ol-

⁹⁷ RA, Linvalds arkiv: Dagbog, 28.2.1939, 6.3.1939.

⁹⁸ RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Ellen Jørgensen til Friis, 8.3.1939.

⁹⁹ RA, Aage Friis' arkiv, I.1, Historisk Forening: DHF's bestyrelse til Friis, 8.3.1939.

¹⁰⁰ RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Friis til Bøggild-Andersen, 14.3.1939 (kopi); I.1, bilag Bøggild-Andersen: Notat om samtale med overskriften „Den 14. Marts 1939“.

sen skulle stilles valget mellem Bagge og Fabricius, og Bagge skulle i øvrigt være „ventemand“, såfremt Olsen eller Fabricius ikke ønskede at indtræde i bestyrelsen. Bøggild-Andersen ville med sine egne ord (til Friis) „gøre alt for at få Bagge ind i bestyrelsen“, og dette kan meget vel have været et bagvedliggende motiv for hans forbliven: Det var også en taktisk manøvre til sikring af, at den ikke på længere sigt gled helt over i Olsens hænder. I sidste ende frafaldt Bøggild-Andersen sine ultimative krav, men med den dagsorden, som Friis har kunnet billige, at mandatet skulle bruges til at få Bagge ind i bestyrelsen.¹⁰¹

Mens Bøggild-Andersen og Ellen Jørgensen var tæt på at svigte forliget, vaklede Linvald aldrig. Han var tværtimod dybt frustreret over at blive isoleret og truede med selv at forlade bestyrelsen, hvis de andre gik.¹⁰² Det kan overraske, at netop Linvald bar forliget igennem og fastholdt sit standpunkt mod Friis' pres, for den eksisterende litteratur har tegnet et billede af et meget nært forhold mellem de to. Det gælder eksempelvis Thyge Svenstrup, der bygger på brevvekslingen mellem Linvald og Friis i sidstnævntes arkiv.¹⁰³

Linvalds historielærer i den lærde skole i årene omkring århundredskiftet havde været Aage Friis, med hvem han „alt fra drengeårene knyttede et bånd, som senere blev til venskab“ og førte til nært samarbejde, som Linvald mange år senere skrev i en selvbiografi. Samarbejdet gjaldt bl.a. det nordslesvigske arbejde, til hvilket Friis hvervede Linvald, der selv var af sønderjysk slægt, og som siden udtrykte stor taknemmelighed.¹⁰⁴

Friis blev også en stor støtte for Linvald, da denne forsøgte at slå igennem som historiker. Friis var den, som Linvald henvendte sig til, når han skulle søge universitetets stipendier, og som gav ham introduktioner med på hans studierejser. Brevene viser, at de to var dus fra 1910 eller 1911.¹⁰⁵

¹⁰¹ Erhvervsarkivet, Jysk Selskab for Histories arkiv, Erik Engbergs transskriptioner af Aage Friis' korrespondance: Bøggild-Andersen til Friis, u.d. [mellem 10.3. og 13.3.1939; originalen ikke fundet i Friis' arkiv]; jf. RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Friis til Bøggild-Andersen, 14.3.1939 (kopi); I.1., bilag Bøggild-Andersen: Notat om samtale med overskriften „Den 14. Marts 1939“. RA, Linvalds arkiv: Bøggild-Andersen til Linvald, u.d. [14.3.1939]; dagbog 16.3.1939, se under 11.3.1939. RA, Bagges arkiv: Bøggild-Andersen til Bagge, 15.3.1939.

¹⁰² RA, Linvalds arkiv: Dagbog, 28.2.1939.

¹⁰³ Claus Bjørn i 3. udg. af *Dansk biografisk leksikon* bd. 9, 1981, s. 87. Svenstrup, *Aruþ*, s. 310.

¹⁰⁴ *Acta Jutlandica. Aarskrift for Aarhus Universitet*, XVII,2. *Aarsberetning 1954-55*, s. 142-43.

¹⁰⁵ Jf. Linvalds tidligst bevarede breve til Friis, 1910-13, trykt i Hans Kargaard

Endnu en stor indsats gjorde Friis i sin utrættelige kamp for at få antaget Linvalds disputats trods Arups og Fabricius' hårdnakkede modstand. Det var i årene 1921-24, i øvrigt mens Linvald og Arup begge var medlemmer af Den Danske Historiske Forenings bestyrelse, hvad der næppe har gjort møderne mere muntre, og i sidste ende blev spørgsmålet om bogens anmeldelse udslagsgivende for Arups fald i bestyrelsen. Friis og Linvald tabte slaget om disputatsen, men sejrherrene blev yderligere isoleret, fordi forkastelsen syntes så urimelig.¹⁰⁶

For så vidt er der altså ikke tvivl om, at Linvald og Friis var venner og allierede – i Linvalds ungdom. Senere bliver billedet mindre klart.

Det var Friis, som indtil 1935 sad i den strukturelt stærkeste position som professor. Da Linvald i 1934 avancerede fra rådstuearkivar til rigsarkivar,¹⁰⁷ nærrede han imidlertid håb om at blive sidestillet med Friis, men fornemmede snart, at den ønskede respekt ikke fulgte med stillingen.¹⁰⁸ I dagbogen synes dette ønske om personlig anerkendelse undertiden at blive til en kamp for at hævde arkivernes – og i særdeleshed Rigsarkivets – stilling i forhold til universiteterne.¹⁰⁹ Dette lå bag de konflikter, som efterhånden blev hyppigere i forholdet mellem Linvald og Friis. Som Linvald forklarede Friis i 1935: Den ordening, der var god nok for rådstuearkivaren, var det ikke nødvendigvis for rigsarkivaren.¹¹⁰ Konfliktpotentialet blev sikkert forstærket af, at Linvalds egen videnskabelige usikkerhed og fornemmelse af ikke at slå til videnskabeligt ledsagede jagten på Friis' anerkendelse.¹¹¹ Kort tid før forliget nåede Linvald imidlertid sin karrieres højdepunkt, da Norge leverede Christian 2.s arkiv tilbage ved Rigsarkivets 50-års jubilæumsfest, ikke mindst som kvittering for Linvalds indsats i det dansk-norske arkivspørgsmål:¹¹² Rigsarkivaren kunne måle sig med professorerne.

Thomsen: *Arkivarer skriver breve. En antologi 1882-1959*, Rigsarkivet, Kbh. 1989, s. 79-95.

¹⁰⁶ Den grundigste behandling heraf findes også i dette tilfælde i Svenstrup, *Arup*, s. 319-20, 431-43.

¹⁰⁷ Svenstrup hævder uden dokumentation, at denne udnævnelse skete på Friis' anbefaling. Claus Bjørn har derimod peget på Munchs indflydelse, hvad der efter papirer i Linvalds arkiv at dømme er nærmere sandheden. Svenstrup, *Arup*, 539. Bjørn i *Dansk biografisk leksikon*, 3. udg., bd. 9, s. 88. RA, Linvalds arkiv, pk. 29, breve vedr. udnævnelse til rigsarkivar (se især brev til H.P. Hanssen, 29.12.1933); jf. dagbog, 2.9.1936.

¹⁰⁸ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 12.9.1934, 10.10.1934, 17.8.1936 ff.

¹⁰⁹ Se fx RA, Linvalds arkiv: Dagbog 12.8.1939.

¹¹⁰ RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Linvald til Friis, 5.9.1935.

¹¹¹ Se fx RA, Linvalds arkiv: Dagbog 1.1.1938.

¹¹² Harald Jørgensen: *I Rigsarkivets tjeneste. Nogle erindringsblade fra årene 1934-62*, Kbh. 1977, s. 61. Linvalds rolle i arkivsagen er udførligt behandlet i Alfild

Linvalds irritation over Friis kan følges lige så langt tilbage i tid, som Linvalds dagbøger er bevaret, det vil sige til 1929, og den gjaldt i flere tilfælde Friis' opførsel over for Den Danske Historiske Forening, før han blev formand, eller hans efter Linvalds opfattelse selvrådende opførsel efterfølgende.¹¹³ Konflikterne tog imidlertid til fra midten af 1930'erne.

Den hidtil alvorligste konflikt opstod i begyndelsen af 1936 i Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie. Aage Friis var selskabets nyvalgte forstander og ønskede Eiler Nystrøm som dets ny sekretær. Dette embedes indehaver var som i Den Danske Historiske Forening også redaktør og førte som sådan tilsyn med selskabets udgivelser, herunder Linvalds arbejde med Christian 8.s dagbøger og optegnelser. Linvald kunne imidlertid ikke acceptere, at netop Nystrøm skulle kontrollere hans arbejde; Nystrøm havde også lagt billet ind på rigsarkivarembetet i 1934, og konkurrencen var vistnok gået ud over deres indbyrdes forhold.¹¹⁴ Mens Nystrøm som ansat på Rigsarkivet i det daglige nu måtte leve med at være Linvald underordnet, ville magtrelationen blive vendt på hovedet i Linvalds udgivelsesarbejde. Dette synes at have været hovedproblemet for rigsarkivaren.¹¹⁵ Når det blev et problem også i forholdet til Friis, skyldes det, at denne støttede Nystrøms kandidatur, også efter at Linvald gjorde det klart, at han ville betragte det som „en positiv uvenskabelig Handling“. Det førte til et sammenstød, af Linvald betegnet som voldsomt. I første omgang blev Nystrøm faktisk vraget, men „ikke af Hensyn til mig“, som Linvald pointerede i sin dagbog: Der var således „ingen Grund til Taknemmelighed mod Friis“. ¹¹⁶ Og slet ikke da Friis igen førte Nystrøms navn frem. Det kom nu til flere sammenstød, der kulminerede i en telefonsamtale 4. marts 1936: Linvald fremsatte som ultimatum, at han ville opgive Christian 8.-udgivelsen, hvis Nystrøm blev sekretær, og „afviste groft enhver Drøftelse“ (Linvalds egne ord) – hvorpå Friis smækkede røret på. Begge beklagede de efterfølgende, men uden egentlig at trække i land. Et definitivt brud mellem de to gamle venner blev dog undgået: En tilsynskomité med Christian 8. skulle nedsættes, således at Nystrøm ikke direkte fik noget med udgivelsen at gøre.¹¹⁷ Det ændrede

Nakken: *Å holde på sitt. Det dansk-norske arkivspørgsmålet i mellomkrigstiden*, Universitetsforl., Oslo 2006, s. 130-67.

¹¹³ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 5.1.1929, 6.1.1929, 31.8.1934, 16.1.1936.

¹¹⁴ Jørgensen, *I Rigsarkivets tjeneste*, s. 69.

¹¹⁵ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 7.-11.1.1936.

¹¹⁶ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 12.1.1936.

¹¹⁷ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 2.3.1936, 3.3.1936, 4.3.1936, 6.3.1936; Friis til Linvald, 4.3.1936, 6.3.1936. RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Linvald til Friis, 4.3.1936, 5.3.1936.

intet ved, at Linvald følte sig svigtet af Friis. Han var færdig med ham, skrev han i dagbogen 6. marts, men venskabet var også „i Forvejen tyndslidt“.118

Samtidig var Linvald skuffet over ikke (i stedet for Ellen Jørgensen) at blive valgt som suppleant til dommerkomiteen i professorkonkurrencen i historie, som skulle begynde samme sommer. Selvom Friis ikke nævnes af Linvald i denne sammenhæng, var det først og fremmest ham, skuffelsen var rettet mod: Det var af Friis, han forventede anerkendelse, ikke de gamle fjender Arup og Fabricius, der havde været med til at nedsætte komiteen. Dagen før Linvald i dagbogen erklærede sig færdig med Friis, fortalte han den sladreverne forskningsbibliotekar Carl S. Petersen om sin skuffelse. Meningen var at gøre konflikten med Friis offentlig kendt.119

En uges tid senere lod Friis så, som tidligere nævnt, Ellen Jørgensen og Linvald vide, at han agtede at trække sig fra Den Danske Historiske Forenings bestyrelse ved førstkommende årsmøde. Det kunne Friis have mange gode grunde til. Linvald opfattede karakteristisk nok udmeldingen personligt: „Et Skaktræk mod mig?“ spørger han i dagbogen.120

Efter at det var lykkedes at overtale Friis til at blive i bestyrelsen, fortsatte samarbejdet de følgende år. Linvald og Friis sad i mange fælles bestyrelser, fx i Den Danske Historiske Forening, Kildeskriftselskabet og Den Danske Komité for Historikernes Internationale Samarbejde. De havde altså fortsat meget med hinanden at gøre, og det førte langtfra altid til konflikter, men Friis vakte fortsat Linvalds irritation, og det kom fortsat til sammenstød i Den Danske Historiske Forening.121 Kulminationen kom i foråret 1938, da Linvald konstaterede, at „Friis bliver mere og mere umulig, lægger sig ud med alle, kræver at alle skal rette sig efter ham, ingen alm. Regler maa gælde for ham. ... Spørgsmaalet er“, konkluderer Linvald, „hvorledes han kan likvideres“.122

Linvald vedkendte sig altså absolut ingen taknemmelighedsgæld over for Friis, da muligheden for at likvidere ham faktisk opstod i Den Danske Historiske Forening i kølvandet på jubilæet. Den tillid, som

118 RA, Linvalds arkiv: Dagbog 6.3.1936. – Ved valget i Danske Selskab 9. marts blev Jørgen Olrik sekretær i stedet for Nystrøm: Bjørn Kornerup: *Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie. 1745 – 8. Januar – 1945*, Gyldendal, Kbh. 1945, s. 93.

119 RA, Linvalds arkiv: Dagbog 25.2.1936, 5.3.1936.

120 RA, Linvalds arkiv: Dagbog 14.3.1936.

121 RA, Linvalds arkiv: Dagbog 17.8.1936, 15.1.1939, 16.1.1939.

122 RA, Linvalds arkiv: Dagbog 16.3.1938 (se under 12.3.1938).

de tidligere havde opbygget, var eroderet, Linvald følte, at Friis havde svigtet ved flere lejligheder, og nu sagde han tak for sidst.

Mens Linvalds stærkt forværrede forhold til Friis var den negative baggrund for forliget, var der også positive personlige relationer, som trak i forligets retning: Linvalds forhold til Albert Olsen.

Da Olsen blev professor i København i 1936, fik han en stærkere position på det historievitenskabelige felt. Han blev vanskeligere at holde uden for indflydelse. I modsætning til Arup – der nok tog flere kampe på universitetet, men kun i begrænset omfang forsøgte at udfordre Friis i andre institutionelle sammenhænge – forsøgte Olsen konsekvent at gøre sin indflydelse gældende. Han var ikke konfliktsky – og heller ikke hæmmet af gode manerer, som hans modstandere flere gange påpegede. Denne stil skjulte undertiden Olsens reelle vilje til at indgå kompromiser og samarbejde med modstanderne. En af de modstandere, som Olsen allerede havde etableret et samarbejde med før forliget i Den Danske Historiske Forening, var Linvald.

Med professorudnævnelsen i 1936 kom Olsen også automatisk med i bestyrelsen for Institut for Historie og Samfundsøkonomi, hvori Linvald tidligere samme år var blevet indvalgt.¹²³ Olsen og Linvald fik større berøring med hinanden, end de havde haft tidligere, og særlig vigtigt synes det at have været, at de begge i Institutet blev valgt til Udvalget for Industrihistorien. Her fornemmede Olsen hurtigt, at Linvald var træt af Friis.¹²⁴

Endnu vigtigere var det imidlertid, at Olsen gik ind i Den Danske Komité for Historikernes Internationale Samarbejde. Det er værd at se nærmere på Olsens ind- og optræden i komiteen, fordi dette er en både vigtig og ukendt del af forhistorien til forliget i Den Danske Historiske Forening, hvori også Linvald kom til at indtage en hovedrolle i samspil med Olsen.

Som i Den Danske Historiske Forening var Friis formand, og Linvald sekretær. Komiteen var blevet oprettet i 1926 som den danske afdeling af den internationale historikerorganisation CISH og havde som medlemmer dels enkeltpersoner, dels repræsentanter for en række historiske institutioner: universiteter, arkiver, museer og foreninger. Arup deltog ikke i arbejdet, og Olsen reagerede heller ikke på invitationen, da universitetslærerne også i Århus endelig blev inviteret med i foråret 1936. Da forberedelserne til det nordiske historikermøde i København 1939 blev indledt i efteråret 1936, ønskede komiteen imidlertid Arups medvirken: Man var bange for, at han ellers ville sa-

¹²³ *Økonomi og Politik*, 10, 1936, s. 308.

¹²⁴ Nasjonalbiblioteket i Oslo, Brevs. 428: Albert Olsen til Worm-Müller, 7.3.1937.

botere mødet. Arup takkede faktisk ja til at komme til et møde, men blev i sidste øjeblik forhindret – hævdede han – og trods gentagne opfordringer i det efterfølgende planlægningsarbejde kom han ikke med. I stedet blev det Olsen, nu professor i København, der blev inviteret med i det udvalg, som planlagde historikermødet. Han deltog for første gang 19. oktober 1937. Her bedyrede han sin interesse for det nordiske historikersamarbejde samt sit ønske om, at de personlige modsætninger kunne „likvideres i Løbet af nogle Aar“. Samtidig stillede han en række betingelser for sin og evt. Arups medvirken – der næppe kunne undværes, tilføjede han, for deres aktive modstand ville gøre sagen vanskelig! Da disse betingelser – herunder et krav om, at historikermødet ikke måtte blive en fejring af Den Danske Historiske Forenings jubilæum – i nogen grad beroede på misforståelser, lykkedes det at nå til en slags enighed. Det lykkedes tilsyneladende Olsen at afværge, at Friis og Linvald fik ansvaret for det videnskabelige program til historikermødet. Det ønskede Olsen i stedet overdraget til universitetslærerne (altså bl.a. Arup og Olsen selv) samt rigsarkivar Linvald og Nationalmuseets direktør, Mackeprang. Da indbydelsen til det næste udvalgs møde blev sendt ud af Linvald, var Friis imidlertid fortsat angivet som en del af programudvalget, ja formand. Det fik Olsen til 7. december at indsende en kraftig protest: „Under disse Omstændigheder renoncerer Professor Arup og jeg paa al yderligere Deltagelse i Kongressen, og for at Stillingen skal være ganske klar, vil jeg samtidig præcisere over for Udvalget, at man hverken skal regne med Passivitet eller Neutralitet fra vor side Under Sagens videre Udvikling“. Denne trussel fik den fortsat forligsivrige Nørlund til forud for komiteens årsmøde i januar 1938 at bede Friis om at trække sig som formand for udvalget. Det havde Friis dog ikke tænkt sig. På årsmødet blev han angrebet af Olsen, der forklarede Arups manglende deltagelse med, at han ikke kunne tåle synet af Friis. Saglige grunde til, at Friis skulle trække sig, blev derimod ikke fremført.¹²⁵

Nørlund, retshistoriker Poul Johs. Jørgensen og museumsinspektør Otto Andrup foreslog så, at Linvald skulle forsøge at forlige parterne. Denne påtog sig opgaven – mærkværdigvis med held. Han forhandlede med bl.a. Friis og Fabricius og efterfølgende med Albert Olsen. Den 18. januar undertegnede Linvald og Olsen en aftale, som komiteen senere godkendte: Aage Friis fik lov til at fortsætte i udvalget, men

¹²⁵ RA, Den Danske Komité for Historikernes Internationale Samarbejdes arkiv, pk. 1, diverse korrespondance, og pk. 8, G. 42/a – Det nordiske Historikermøde i Danmark 1939, inkl. læg „Mødet 10. Januar 1938“: Diverse breve, mødeindkaldelser og bilag. RA, Linvalds arkiv: Dagbog 17.1.1938 (se under 13.1.1938). KB, NKS 2874, VII.4, 2°: Breve, referater og notater.

der blev nedsat et underudvalg bestående af Fabricius, Linvald samt Olsen og suppleret med Arup. Dette underudvalg, der faktisk kom i funktion med Arups deltagelse, skulle gøre indstillinger til det egentlige arbejdsudvalg.¹²⁶ Linvald og Olsen havde nu endnu et samarbejdsorgan, og de havde set, at det var muligt at lave aftaler med hinanden.

Det er værd at notere, at Linvald gennem hele forløbet optrådte loyalt over for Friis og som udgangspunkt for sin mægling havde, at Friis skulle kunne godkende resultatet (hvad Friis dog kun gjorde efter nogen overtalelse). Alligevel var forløbet med til at løsrive Linvald fra Friis. Fra alle sider hørte Linvald, at resultatet var en stor sejr for ham, og et par dage senere noterede han i sin dagbog, at Andrup havde opfordret ham til at „tage Førerskabet blandt Historikerne;“ Linvald „kunde samle alle, og Friis var ’færdig’“. ¹²⁷

Olsens konklusion var klar, da han senere skulle forklare sin indtræden i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse: „Linvald kan man godt arbejde med og kan man for Tiden ikke komme uden om“. ¹²⁸ Efter Linvalds opfattelse forsøgte Olsen også tidligt i 1939, før forliget i Den Danske Historiske Forening, at få ham til at mægle i spørgsmålet om Harald Jørgensens disputats, som var skrevet i regi af Institut for Historie og Samfundsøkonomi. ¹²⁹ Den personlige kontakt og samarbejdet mellem Linvald og Olsen var en væsentlig forudsætning for forliget i 1939. Der var blevet opbygget en tillidsrelation: Det *var* muligt at samarbejde. Det betød ikke, at de to historikere nogensinde kom til at nære egentlig sympati for hinanden. For Linvald forblev Olsen

¹²⁶ RA, Den Danske Komité for Historikernes Internationale Samarbejdes arkiv, pk. 8, G. 42/a – Det nordiske Historikermøde i Danmark 1939, læg „Mødet 10. Januar 1938“: Overenskomsten 18.1.1938. RA, Linvalds arkiv: Dagbog 17.1.1938 (se under 13.1.1938), 19.1.1938. NKS 2874, VII.4, 2°: Linvald til Arup, 5.2.1938; optegnelser om møde 10.2.1938; optegnelse om Arups telefonsamtaler med Linvald og Olsen 17.2.1938.

¹²⁷ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 17.1.1938 (se under 13.1.1938), 19.1.1938, 21.1.1938; Aage Friis til Linvald, 28.1.1938. RA, Den Danske Komité for Historikernes Internationale Samarbejdes arkiv, pk. 8, G. 42/a – Det nordiske Historikermøde i Danmark 1939, læg „Mødet 10. Januar 1938“: Aage Friis til komiteen („Udkast til Bemærkninger“ [til forligsteksten]), u.d. [ca. 19.1.1938]; Linvald til Aage Friis, 20.1.1938.

¹²⁸ Universitetsbiblioteket i Lund, L. Weibulls samling: Albert Olsen til Weibull, 19.6.1939.

¹²⁹ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 11.1.1939. – Harald Jørgensens disputats var to gange sendt retur til omarbejdelse af Albert Olsen, og da Linvald åbenbart blev bedt om at mægle, havde Jørgensen netop meddelt Olsen, at han overvejede at trække sin afhandling. Se Harald Jørgensen: „Ung historiker i 30’erne“, *Fortid og nutid*, 28/4, 1980, s. 609-11.

„daarligt Selskab“.¹³⁰ Men gensidig sympati var heller ikke nødvendig for at få det praktiske samarbejde til at fungere og på den måde rydde sten af vejen for fredeligere tilstande i den danske historikerverden.

Alt imens Olsen således kom tættere på Linvald, bevægede han sig væk fra Arup, og dette er formentlig også en del af baggrunden for forliget i 1939. Det er en kendt sag, at Albert Olsen brød med Arup i krigssommeren 1940 på grund af Arups „alt for venlige og forstaaende Holdning over for det tredje Rige“, sådan som Olsen flere år senere forklarede det for Arup.¹³¹ På denne baggrund er det ikke så overraskende, at forholdet allerede knirkede, da Olsen gik ind i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse. Da Olsen blev professor i slutningen af 1936, var samarbejdet med vennen og protektoren i første omgang gået godt.¹³² Endnu omkring årsskiftet 1937/38 ser Olsen ud til i Den Danske Komité for Historikernes Internationale Samarbejde at have ageret i overensstemmelse med Arups ønsker, og han har holdt sin gamle lærer orienteret om forhandlingerne.¹³³ Men så i foråret 1938, kort tid efter Anschluss, må han over for sin og Arups fælles ven Lauritz Weibull beklage „at Arup er blevet Stortysker og gerne saa Danmark under tysk Hegemoni“. Kort tid efter optagelsen i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse kan Olsen så give Weibull en udførlig redegørelse for, hvor umuligt Arup opfører sig; han bevarer kun forbindelsen „for Clara Arup's og gamle Dages Skyld“.¹³⁴ Således blev Arup næppe heller orienteret om Olsens tilnærmelse til Den Danske Historiske Forening. I hvert fald kunne Arup, da han takkede nej til en invitation til fejringen af Rigsarkivets 50-års jubilæum, *efter* at beslutningen om Olsens indtræden de facto var truffet, spørge Linvald, om han ikke kunne „vælge et højere ideal end det at være Friis' underdanige tjener og ekko“:¹³⁵ Sådan kunne kun den mand spørge, som ikke forstod, at Linvald var ved at likvidere Friis. Ligesom Linvald var på vej væk fra Friis, var Olsen på vej væk fra Arup, og nok så væsentligt var dette også en formodning hos bestyrelsesmedlemmer i Den Dan-

¹³⁰ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 1.4.1941, jf. 27.10.1942.

¹³¹ Tage E. Christiansen: „Niels Skyum-Nielsen. 17.10.1921 – 5.10.1982“, *Historisk Tidsskrift*, 83, 1983, s. 223. Svenstrup, *Arup*, s. 663. KB, NKS 2874, IV.3, 2°, mp. Professor Rostgardianus 1947: Albert Olsen til Arup, 22.12.1946.

¹³² Se fx en bemærkning herom i et brev fra Olsen til Eli F. Heckscher, 11.7.1937 (Kungliga biblioteket, Stockholm, L 67).

¹³³ Herpå tyder papirer i KB, NKS 2874, VII.4, 2°.

¹³⁴ Universitetsbiblioteket i Lund, L. Weibulls samling: Albert Olsen til Weibull, 8.5.1938, 19.6.1939.

¹³⁵ RA, Linvalds arkiv: Arup til Linvald, 22.3.1939.

ske Historiske Forening og spillede ind i deres taktiske overvejelser.¹³⁶ Det er en nærliggende antagelse, at dette indtryk stammede fra Linvalds kontakt med Olsen.

Men endnu i foråret 1940, før den tyske besættelse, deltog Olsen i søndagsmiddagen hos Erik og Clara Arup, der fejrede deres bryllupsdag. Det kom imidlertid til en konfrontation, da Arup fortalte, at han arbejdede for den gamle fælles fjende Fabricius' optagelse i Videnskaberne Selskab – og samtidig havde sønnen fået ansættelse hos samme Fabricius. „Korruption“, var Olsens kommentar i et brev dagen efter, hvori han gjorde det klart, at han ikke længere ønskede at have noget med Arup at gøre ud over, hvad universitetssamarbejdet fordrede. Arup replicerede i et venligt brev, hvori han også svarede på anklagerne, at han var bedrøvet, men længe havde mærket, at Olsen søgte en anledning til et brud.¹³⁷

Olsens indtræden i Den Danske Historiske Forening betød altså ikke i sig selv et brud med Arup, men må alligevel ses som et led i hans løsrivelse. Som Linvald var trådt ud af Friis' skygge, var Olsen trådt ud af Arups. Det var de vigtigste personlige forudsætninger for forliget i Den Danske Historiske Forening.

Forliget fuldbyrdes

Meningen havde egentlig været, at Fabricius kun skulle ind i bestyrelsen for et enkelt år, og Fabricius håbede da også i begyndelsen af 1940 at kunne blive afløst af yngre, mere initiativrige kræfter. I foråret blev det imidlertid besluttet, at han alligevel skulle fortsætte. Det nævnes aldrig direkte, men baggrunden var den tyske besættelse. Der var brug for ro på de indre linjer.¹³⁸

Ellen Jørgensen ønskede i 1941 at træde ud af bestyrelsen og forsøgte at overtale Fabricius til at overtage formandshvervet – i første omgang forgæves. Fabricius var ikke indstillet på at blive formand i en forening, som hvilede på en skrøbelig balance mellem modstridende kræfter, og hvor han ikke nød almindelig tillid. Nye, yngre kræfter måtte til.¹³⁹ Dette var et synspunkt, som Fabricius allerede havde søgt

¹³⁶ RA, Linvalds arkiv, se under Aage Friis til Linvald: Friis til DHF's bestyrelse, 2.3.1939.

¹³⁷ KB, NKS 2874, I.2, 2°: Albert Olsen til Arup, 4.3.1940 (inkl. Arups påskrift). KB, Tilg. 383, kps. 1: Arup til Albert Olsen, 4.3.1940.

¹³⁸ RA, Linvalds arkiv: Fabricius til Linvald, 10.2.1940; Ellen Jørgensen til Linvald, 29.4.1940. RA, Bøggild-Andersens arkiv: Linvald til Bøggild-Andersen, 28.5.1940.

¹³⁹ RA, Linvalds arkiv: Ellen Jørgensen til Linvald, 22.1.1941. KB, Tilg. 372: Fabricius til Ellen Jørgensen, 9.6.1941. RA, Fabricius' arkiv: Ellen Jørgensen til Fabricius, 15.6.1941.

at sætte igennem, da han i 1939 forhandlede med Linvald om sin optagelse i bestyrelsen og foreslog den udvidet fra fem til syv medlemmer: fx også Aksel E. Christensen fra Arups kreds og Holger Hjelholt, som Fabricius opfattede som medrepræsentant for en „tredje retning“.¹⁴⁰

Først i 1942 lykkedes det Jørgensen at holde fast i sit forsæt om at forlade bestyrelsen, og samtidig lykkedes det Linvald at overtale Fabricius, som han ellers brød sig meget lidt om, til at overtage formandsposten.¹⁴¹ Sådan kom det imidlertid ikke til at gå.

Valget af et nyt bestyrelsesmedlem kom til at volde kvaler. Linvald foretrak Povl Bagge, mens Fabricius havde rådet til at „overlade 'de andre' Pladsen“. I så fald – tilføjede Linvald, da han orienterede Ellen Jørgensen om sine drøftelser med Fabricius – foretrak han „Astrid Friis – trods alle hendes Mangler“.¹⁴² Linvald fornemmede, at det trak op til kamp, og lagde med held pres på Bøggild-Andersen for at få ham over til København fra Århus til det afgørende bestyrelsesmøde i juni.¹⁴³

Ifølge det officielle referat blev Jørgensens afløser drøftet på dette møde – tilsyneladende i al fredsommelighed.¹⁴⁴ Linvalds dagbog giver et noget andet billede: „Voldsom Konflikt om det ledige Mandat. Olsen gjorde [Astrid] Friis til Kabinetsspørgsmaal, Fabricius Hjelholt, Bøggild Andersen anbefalede Povl Bagge; jeg støttede Frk. Friis; det vedtoges at udsætte Aarsmødet til Efteraaret“.¹⁴⁵

Strategien fra 1939 er blevet fulgt: Olsen har arbejdet på at erobre flertallet for „de saakaldte 'Arupperere'“. Bøggild-Andersen har fortsat arbejdet for Povl Bagge. Som det er fremgået, foretrak Linvald egentlig Bagge, men har i forligets ånd ønsket at gøre en indrømmelse til Olsen, der har truet med ellers at forlade bestyrelsen. Fabricius ønskede fortsat Hjelholt ind i bestyrelsen, men det er ikke helt let at forklare, hvorfor han ikke længere ønskede at give pladsen til „de andre“. Sandsynligvis har han ikke holdt så stærkt på Hjelholt, som Linvalds dagbogsoptegnelse antyder.

Allerede dagen efter kan Linvald nemlig betro dagbogen, at der sikkert alligevel kommer forlig om den ledige plads: Astrid Friis vil blive indstillet, men „gaar Fabricius, da Povl Bagge, hvad jeg foretrækker“.¹⁴⁶

¹⁴⁰ RA, Linvalds arkiv: Fabricius til Linvald, 21.3.1939, 30.3.1939. RA, Fabricius' arkiv: Linvald til Fabricius, 28.3.1939.

¹⁴¹ KB, Tilg. 372: Linvald til Ellen Jørgensen, 5.3.1942.

¹⁴² KB, Tilg. 372: Linvald til Ellen Jørgensen, 5.3.1942.

¹⁴³ RA, Linvalds arkiv: Linvald til Bøggild-Andersen, 28.5.1942 (kopi).

¹⁴⁴ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 17.6.1942.

¹⁴⁵ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 17.6.1942.

¹⁴⁶ RA, Linvalds arkiv: Dagbog 18.6.1942.

Fabricius trak sig faktisk på årsmødet, og det er muligt, at det primære formål var at sikre videreførelsen af det skrøbelige forlig ved at give plads til Bagge, der da også sammen med Astrid Friis blev indstillet af og valgt til bestyrelsen.¹⁴⁷

Da det nu trak op til, at Fabricius, den designerede formand, forlod bestyrelsen, blev spørgsmålet om fordelingen af posterne genåbnet. Linvald bragte sig selv i stilling som *både* formand og redaktør, men mødte stærk modstand fra Olsen. Hvis vi skal tro Linvalds dagbog, har Olsen begrundet denne modstand med en ansættelse i Rigsarkivet.¹⁴⁸

Bøggild-Andersen støttede Linvald, men fremlagde en anden mulig fordeling af posterne, såfremt Olsen fastholdt sin modstand: Linvald som formand og Bagge som redaktør. Linvald mente imidlertid ikke, at Bagge som nyt bestyrelsesmedlem kunne overtage *Historisk Tidsskrifts* redaktion. Han ønskede selv at forblive redaktør – og ville have Bøggild-Andersen til at overtage formandsposten – hvad Bøggild-Andersens næppe har fundet tillokkende.¹⁴⁹

Og Olsen fastholdt faktisk sin modstand til den bitre ende. Da bestyrelsen skulle konstitueres efter årsmødet 22. oktober, førtes der ifølge protokollen en længere forhandling.¹⁵⁰ Harald Jørgensen, der sikkert er blevet orienteret af Bagge, beretter om skænderier, og Linvalds dagbogsoptegnelse bekræfter dette: Linvald opgav ganske vist uden sværdslag at forene posten som formand og redaktør (han måtte nøjes med formandsposten), men forhandlingen om de øvrige poster var „lang og pinlig“ med „Kamp mellem Astrid Friis og Povl Bagge“, skriver Linvald, og det betyder kamp om, hvem der skulle overtage redaktionen af tidsskriftet. Olsen må have holdt på Friis, mens Bøggild-Andersen og sikkert Linvald selv nu holdt på Bagge. „Bruddet var nær“, skriver Linvald; „for at udsætte det foreslog jeg og fik til Olsens

147 DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 29.9.1942, årsmøde 22.10.1942.

148 RA, Linvalds arkiv: Dagbog 29.9.1942. – Man må naturligvis forholde sig kritisk til Linvalds udlægning af Olsens motiver; men det kan bemærkes, at Olsen faktisk i sommeren 1939 anførte det som et første resultat af forliget, at en af hans elever havde fået lovning på en plads i arkivet. Han har sikkert tænkt på Rise Hansen, om hvem vi ved, at han blev arkivar ved Rigsarkivet i 1939 og opfattede rigsarkivaren som „en Orm“, mens Arup forholdt sig til Aage Friis som Gud til Satan! Universitetsbiblioteket i Lund, Saml. L. Weibull: Albert Olsen til Weibull, 19.6.1939. LAÅ, Troels Finks arkiv, pk. 5: Rise [Hansen] til Fink, 2.10.1938. H.K. Kristensen, Knud Prange & Johan Hvidtfeldt, *Danske historikere 1965*, Dansk historisk Fællesforening, Kbh. 1966, s. 140.

149 RA, Linvalds arkiv: Bøggild-Andersen til Linvald, 7.10.1942; Linvald til Bøggild-Andersen, 9.10.1942 (kopi).

150 DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 22.10.1942.

Raseri vedtaget, at de to skulde dele Redaktionen –“.151 Dette kompromis kunne Olsen ikke tilslutte sig, og han afholdt sig fra at stemme.¹⁵²

På den anden fløj var begejstringen ikke større. Bøggild-Andersen beklagede således få dage senere udgangen over for Linvald: Det vigtige redaktørhverv burde ikke være gået over i Astrid Friis' hænder – skønt det trods alt var en formildende omstændighed, at også Bagge var kommet med. Han frygtede fremtidige „vanskeligheder med hendes ensidighed og sygelige selvhævdelse, adskilligt flere end hvis hun blot var blevet formand. Der er ogsaa i hendes indlæg lige fra det mod Nina Bang rettede en grumhed i hendes polemik, som jeg nødtigt ser vinde indpas i tidsskriftet“.153

Som det oprindelige forlig i 1939 var beseglingen i 1942 resultatet af store konflikter, og det stod ikke nogen af de implicerede klart, at de fandt en løsning, som for eftertiden ville stå som den afgørende fredsslutning. Linvald talte ikke om at afværge et brud, men om at udsætte det. Der var vrede og utilfredshed på begge sider. Det ejendommelige er, at Den Danske Historiske Forening faktisk havde fundet en varig løsning på problemet med tidsskriftets redaktion.

Povl Bagge og Astrid Friis havde ikke nogen forudgående kontakt. Bagge havde hilst afgørelsen velkommen, da Friis var blevet vraget til professoratet i Århus i 1939 til fordel for Bøggild-Andersen: Bedømmelsesudvalget havde overvurderet hende og den økonomiske historie, og det var godt, „at ikke også historikere fra Århus i al evighed kommer til hovedsagelig at beskæftige sig med fæstevæsen og varepriser“.154 Friis har næppe været Bagge mildere stemt.

Redaktionen af *Historisk Tidsskrift* førte imidlertid de to tættere sammen. Allerede i julen 1942 kunne Bagge takke Friis for „hyggeligt og overordentlig behageligt samarbejde i det forløbne aar“. Bagge bedyrede også, at han ikke var fjende af den økonomiske historiskrivning, men alene af ensidigheden – som han i øvrigt indrømmede, fandtes på begge sider. Det drejede sig om at skabe plads til alle i tids-

151 LAÅ, Troels Finks arkiv: Harald Jørgensen til Fink, 24.10.1942. RA, Linvalds arkiv: Dagbog 21.10.1942 (sic).

152 DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, bestyrelsesmøde 22.10.1942.

153 RA, Linvalds arkiv: Bøggild-Andersen til Linvald 26.10.1942. Astrid Friis' kritik af Nina Bang var i 1926 faldet sammen med dennes udnævnelse til undervisningsminister og førte utilsigtet til angreb på ministeren i den konservative presse – hvad der sikkert har haft betydning for opfattelsen af Friis. Birgitta Odén: „Astrid Friis – Danmarks første kvindelige professor“, Marianne Alenius, Nanna Damsholt & Bente Rosenbeck (red.): *Clios døtre gennem hundrede år. I anledning af historikeren Anna Hudes disputats 1893*, Museum Tusulanums Forlag, Kbh. 1994, s. 196.

154 RA, Bøggild-Andersens arkiv: Bagge til Bøggild-Andersen, 7.2.1939.

skriftet.¹⁵⁵ Friis var enig: „Med hensyn til 'Historisk Tidsskrift' drejer det sig for mig ganske bestemt ikke om forskellige retninger, men udelukkende om *kvalitet* og derfor tror jeg heller ikke paa, at vanskelighederne vil vise sig at være saa overvættede store“.¹⁵⁶ Det blev de heller ikke. Knud J.V. Jespersen gør ret i at antage, at samarbejdet blev harmonisk.¹⁵⁷ Da Bøggild-Andersen på et senere tidspunkt brokkede sig over Astrid Friis, måtte Bagge tage hende i forsvar: prise hendes indsats som redaktør og deres samarbejde.¹⁵⁸ Sympatien blev gengældt, og herom vidner ikke mindst, at Friis synes at have været den, som førte Bagge frem til et professorat ved Københavns Universitet i 1951, efter at hun selv var blevet professor i 1946.¹⁵⁹

Men det var ikke kun relationen mellem Bagge og Friis, som fik gavn af bestyrelsessamarbejdet. Bagge kunne tidligt, med slet skjult overraskelse, konstatere, at han „i al gemytlighed“ kunne tale i telefon med Olsen, og han lærte at bære over med Olsens taktløshed.¹⁶⁰ Bøggild-Andersen fik et endnu bedre forhold til Olsen og vænnede sig til „hans særlige omgangsform“, fordi Olsen i bund og grund var en fornuftig, godmodig mand, som spillede med åbne kort og altid var villig til at forhandle. Derfor, fandt Bøggild-Andersen i 1945, havde bestyrelsesmøderne også været harmoniske.¹⁶¹ Linvald fandt som den eneste aldrig egentlig glæde i samarbejdet med Olsen, men kom derimod godt ud af det med Astrid Friis.¹⁶²

Da Linvald i 1945 trak sig ud af bestyrelsen, blev han på Bagges og Bøggild-Andersens foranledning afløst af Holger Hjelholt.¹⁶³ En del af forklaringen var, at bestyrelsen ville bevare en repræsentant for

155 RA, DHF's arkiv, pk. 13, formandens arkiv, mp. „HF“: Bagge til Astrid Friis, julen 1942.

156 RA, Bagges arkiv, korrespondance vedr. DHF og HT: Astrid Friis til Bagge, 30.12.1942.

157 Jespersen: „Traditionens Vogter“, s. 159.

158 RA, Bøggild-Andersens arkiv: Bagge til Bøggild-Andersen, 14.12.1944.

159 Bagge var i hvert fald ikke selv i tvivl om, at det var Friis, som var ansvarlig for, at han sammen med svenske Sven Ulric Palme – men *ikke* fire andre danske ansøgere – blev indstillet til konkurrence af fakultetet (Palme trak sig siden før konkurrencen). RA, Astrid Friis' arkiv, pk. 1: Bagge til Friis, 3.10.1950. *Årbog for Københavns Universitet 1948-53*, s. 186-90.

160 RA, Bøggild-Andersens arkiv: Bagge til Bøggild-Andersen, 18.1.1943, 15.2.1943.

161 RA, Linvalds arkiv: Bøggild-Andersen til Linvald, 12.7.1945. Jf. RA, Aage Friis' arkiv, I.1: Bøggild-Andersen til Friis, 16.5.1947.

162 RA, Linvalds arkiv: Linvald til Bøggild-Andersen, 3.7.1943 (kopi).

163 DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, årsmøde 24.10.1945. RA, Bøggild-Andersens arkiv: Hjelholt til Bøggild-Andersen, 30.10.1956.

Rigsarkivet. Det er imidlertid påfaldende, at ingen har ønsket Aksel E. Christensen. Hans navn nævnes kun af Bøggild-Andersen, som frygtede, at han ville gøre tidsskriftet mere økonomisk end historisk.¹⁶⁴ Olsen og Astrid Friis har ikke kæmpet for at bringe Arups elever i flertal i bestyrelsen, sådan som det ellers havde været Olsens plan i 1939. Betydningen af den gamle strid var allerede ved at forsvinde, men en ny så en overgang ud til at blusse op. Forholdet mellem på den ene side Albert Olsen og Astrid Friis og på den anden side Aksel E. Christensen blev stærkt forværret fra slutningen af 1930'erne. Friis og Christensen udkæmpede i *Historisk Tidsskrift* en videnskabelig fejde med personlige undertoner;¹⁶⁵ Bøggild-Andersens frygt for Astrid Friis' spidse pen var ikke ubegrundet. Hvor den gamle strid mellem Aage Friis' og Erik Arups lejr *også* bundede i forskelle i historiesyn og i opfattelsen af det nationale, er det vanskeligt at se, hvad der bidrog til den ny strid ud over personlige modsætninger. Disse modsætninger hang ganske vist sammen med universitetets videnskabelige stillinger: Friis vandt i 1946 konkurrencen om et professorat over Christensen. Da Arup kort efter gik af, forsøgte Olsen og Friis at holde Christensen ude af professoratet. I stedet forsøgte de at hente blandt andre Bøggild-Andersen til København. Efter lang kamp endte Christensen alligevel med at få professoratet.¹⁶⁶ Personlige modsætninger truede igen med at forpste historiefaget ved Københavns Universitet.

Så galt gik det imidlertid slet ikke. Da Aksel E. Christensens udnævnelse var på trapperne i 1948, sendte Astrid Friis en lykønskning og indbød til forhandlinger om forskellige undervisningsspørgsmål og snart også til middag med Olsen og Lund-professoren Sture Bolin; her blev der ifølge Christensens senere udtalelse til Bolin røget fredspibe. Der var fortsat mislyde i forholdet til Friis (men ikke Olsen), men de forsvandt efterhånden. Der viste sig en fælles vilje til at få det bedst mulige ud af situationen.¹⁶⁷ Da Olsen uventet døde i 1949, blev hans

¹⁶⁴ RA, Linvalds arkiv: Bøggild-Andersen til Linvald, 12.7.1945.

¹⁶⁵ Kai Hørby & Harald Ilsøe: „Historie“, s. 491-92. Det er besynderligt, at denne debat ikke omtales i *Historisk Tidsskrifts* jubilæumsnummer.

¹⁶⁶ Pelle Oliver Larsen: „A Historiographical Region with National Boundaries. The Nordic Historians' Community in the 20th Century“, Jan Eivind Myhre (red.): *Boundaries of History*, Scandinavian Academic Press, Oslo 2015, s. 195-97. Jf. en underspillet bemærkning i Kai Hørby & Harald Ilsøe: „Historie“, s. 491-92. Forsøget på at hente Bøggild-Andersen fremgår fx af Albert Olsens telegram til Bøggild-Andersen 19.5.1947 i sidstnævntes arkiv (RA).

¹⁶⁷ RA, Aksel E. Christensens arkiv: Astrid Friis til Christensen, 14.4.1948, 12.5.1948; Christensen til Astrid Friis, 15.4.1948 (kopi); Christensen til Schreiner, 3.6.1948, 17.10.1948, 20.12.1948, 14.6.1949 (kopier); Christensen til Lönnroth, 12.11.1948, 2.12.1949 (kopier). Kungliga biblioteket i Stockholm,

plads i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse ledig. Den overtog Christensen året efter, og igen uden at der er tegn på kamp om posten.¹⁶⁸ Freden var en realitet.

Konklusion

At det lykkedes at skabe et forlig i den danske historikerverden i 1939, skyldtes et oprigtigt ønske om at opnå fredeligere tilstande. Striden kunne ikke vindes, og ingen syntes derfor tjent med dens fortsættelse – mindst af alt de yngre historikere. Forudsætningen var imidlertid, at man på begge sider var villige til at gøre de nødvendige indrømmelser. Det var ikke tilfældet, så længe Erik Arup og Aage Friis havde kontrol over hver deres gruppe af historikere. Men det havde de netop ikke længere.

Friis havde, siden han i 1929 vendte tilbage til Den Danske Historiske Forenings bestyrelse som formand, vist sig som en af de mindst forligsivrige. Et samarbejde med Arup eller Albert Olsen kunne ikke komme på tale. Da Friis forlod bestyrelsen i 1939, opstod muligheden for en tilnærmelse. Albert Olsen rakte hånden ud, og den tilbageværende bestyrelse tog imod den – til Friis' store skuffelse.

Friis havde haft stor betydning for flere af de øvrige bestyrelsesmedlemmer gennem sin videnskabelige og økonomiske indflydelse. Han forsøgte nu at benytte lejligheden til at kræve afbetaling på taknemmelighedsgælden: Det var tæt på at lykkes at få Ellen Jørgensen til at svigte forliget, og Bøggild-Andersen bøjede sig faktisk for Friis' krav. De sagligt funderede ønsker om at skabe fred måtte vige for de personlige hensyn. Anderledes forholdt det sig med Axel Linvald: Han havde op gennem 1930'erne fået stadig flere konflikter med Friis, og en oprindelig ærbødighed og taknemmelighed var slået om i irritation og modvilje. Det var derfor, Linvald kunne stå imod Friis' pres, og det var derfor, det overhovedet kom til et forlig i 1939.

Linvald og Olsen havde opdaget, at man godt kunne samarbejde med hinanden. Samtidig var Olsen ved at være lige så træt af Arup, som Linvald var af Friis. Linvald og Olsen havde begge som henholdsvis rigsarkivar og professor nået positioner, hvor de ikke længere havde ungdommens behov for støtte fra deres to lærere. Dermed blev det også muligt at løsrive sig fra det sort/hvide fjendebillede.

At de personlige forudsætninger var afgørende for forliget i 1939, modsiger imidlertid ikke de videnskabelige og politiske modsætning-

L 67: Aksel E. Christensen til Heckscher, 5.6.1948, 27.11.1948. Universitetsbiblioteket i Lund, Bolins efterladte papirer: Aksel E. Christensen til Bolin, 31.10.1948.

¹⁶⁸ DHF, Protokol for bestyrelses- og årsmøder, årsmøde 1.7.1950.

gers betydning for den forudgående historikerstrid. I virkeligheden er det ikke overraskende, at de personlige relationer fik en større betydning, netop når det drejede sig om at skabe fred: Det var ikke et spørgsmål om at skabe enighed mellem uforenelige videnskabssyn eller verdensanskuelser, men om at gøre det muligt at tale sammen på trods af modsætninger.

Der var nemlig ikke tale om, at de to fløje havde nærmet sig hinandens videnskabelige idealer før forliget. Bøggild-Andersen bekendte sig også efter forliget til den historiske arv fra Aage Friis (og Fr. Meinecke).¹⁶⁹ Bagge var som nævnt skeptisk indstillet over for den økonomiske historie, som Albert Olsen, Astrid Friis og Aksel E. Christensen repræsenterede. Det samme gjaldt i høj grad forligets fremmeste forkæmper, Axel Linvald. Han havde få år tidligere offentligt talt for „de idealistiske Elementer og deres Betydning“ frem for „de materielle Forholds Betydning for den historiske Udvikling“. Da bedømmelseskomiteen i Århus kort tid før Den Danske Historiske Forenings jubilæum havde indstillet Bøggild-Andersen til professoratet, glædede det Linvald, som ironiserede over de historikere, som kun gik op i „Svinepriser og Handel“.¹⁷⁰ Synspunktet var altså ikke ændret, og det var ikke videnskabelige meningsforskelle med Aage Friis, som splittede de to gamle venner.

Med forliget i 1939 trådte Aage Friis og Erik Arup i baggrunden. Man kan forskelligt steder i den historiografiske litteratur – formentlig som en konsekvens af, at Albert Olsens indtræden i Den Danske Historiske Forenings bestyrelse i 1939 overses – læse, at Friis bevarede kontrollen over *Historisk Tidsskrift* indtil 1942.¹⁷¹ Dette er en misforståelse. Friis var en færdig mand i 1939, og det var ikke kun Den Danske Historiske Forening, han brød med. Han trak sig umiddelbart efter sine afsluttende forhandlinger med Bøggild-Andersen mere eller mindre ud af de arbejdende organer: Kildeskriftselskabets bestyrelse, som formand for Danske Komité for Historikernes Internationale Samarbejde samt repræsentant i CISH og i slutningen af året også Institut for Historie og Samfundsøkonomis bestyrelse. I alle bestyrelser sad Linvald også: Det var også samarbejdet med ham, Friis opsagde,

¹⁶⁹ RA, Linvalds arkiv, breve fra Aage Friis: [Tale] „Til Professor, Dr.phil. Aage Friis ...“, 17.8.1940.

¹⁷⁰ RA, Linvalds arkiv: Linvald til Frantz Blatt, 3.1.1939. Holger Jerrild: „Hos Rigsarkivar Axel Linvald“, *Gads danske Magasin*, 29, 1935, s. 512.

¹⁷¹ Ladewig Petersen: „Omkring Erik Arup“, s. 304. Tiemroth, Ladewig Petersen & Poulsen: „Professionalisering og demokrati 1880-1991“, s. 161 (i sidstnævnte værk omtales dog „den friiske fløj“ i stedet for Friis selv, hvad der er mindre forkert, men stadig misvisende).

skønt det retfærdigvis må tilføjes, at Friis også havde meget reelle, moralske grunde til at trække sig tilbage fra den internationale del af historikersamarbejdet (nemlig den i Danmark – og af Linvald – accepterede beslutning om at afholde den næste kongres i Rom trods de italienske jødeforfølgelser).¹⁷² Friis opgav således selv indflydelse, for som han forklarede Linvald, ville han „efter det siden Jubilæumsfesten i Dansk Historisk Forening forefaldne“ ikke længere deltage i samarbejdet.¹⁷³

At Friis og Arup forsvandt fra scenen, gjorde det lettere at komme videre. Dagsordenen blev ændret på en måde, som næppe ellers havde været mulig. Endnu under forhandlingerne om fornyelse af bestyrelsen og redaktionen af *Historisk Tidsskrift* i 1942 kan man dog se, at konflikten langt fra var død. Det er paradoksalt, at Astrid Friis' og Povl Bagges overtagelse af redaktionen i fællesskab i litteraturen er blevet set som den store forbrødring, al den stund freden kun akkurat blev bevaret. Der er således heller ikke noget, der peger på, at forliget – som antydtes i litteraturen – var en reaktion på den tyske besættelse.¹⁷⁴ De følgende års praktiske samarbejde i bestyrelsen mellem de stridende fløjes tidligere løjtnanter var det, der for alvor fjernede modsætningsforholdet. Den personlige kontakt, som blev etableret med forliget i 1939 og udbygget i 1942, sleb gamle modsætninger ned og skabte nye alliancer. Forliget var således ikke kun et spørgsmål om symbolsk at markere ønsket om stridens ophør, men bidrog konkret til den efterfølgende tids udsoning. Forsøget på at hente Bøggild-Andersen til København og Bagges professorat samme sted i 1951 viser, at de gamle fronter var nedbrudt.

Der kan ikke herske tvivl om, at udsoningen var en lykke for danske historikere. Men var det også en lykke for dansk historievitenskaber? Troels Dahlerup og Bernard Eric Jensen har peget på, at efterkrigstidens teoriløshed og manglende identitetspolitiske engagement – og i sidste ende historiefagets tab af relevans – var et resultat af fredstraktaten, som mellem linjerne stipulerede, at historikerne skulle holde sig fra de felter, der kunne give anledning til fornyet konflikt. Resultatet

172 Karl Dietrich Erdmann: *Toward a Global Community of Historians. The International Historical Congresses and the International Committee of Historical Sciences, 1898-2000*, Berghahn Books, New York 2005, s. 182-84. RA, Aage Friis' arkiv, II.8.g: Friis til Kildeskriftselskabet, 15.3.1939 (kopi); Friis blev dog i første omgang overtalt af Hjelholt til at blive, jf. brevets påskrift. *Økonomi og Politik*, 14, 1940, s. 58.

173 RA, Linvalds arkiv: Aage Friis til Linvald, 8.5.1939.

174 Tiemroth, Ladewig Petersen & Poulsen: „Professionalisering og demokrati 1880-1991“, s. 305.

blev derfor en indsnævring af den historiografiske praksis til fællesnævneren mellem de positivistiske og historistiske retninger: den empirisk funderede forskning.¹⁷⁵

Svagheden ved dette svar er, at empiricismen ikke var en særegen vej, som dansk historieskrivning slog ind på i efterkrigstiden. Det er værd at sammenligne med den norske udvikling:¹⁷⁶ I mellemkrigstiden var norsk historievidenskab endnu optaget af de store spørgsmål om samfundsudviklingens retning og mål, og svarene blev til dels fundet med inspiration i marxistisk teori. I efterkrigstiden kom sådanne spørgsmål som i Danmark i miskredit, men eftersom norsk historievidenskab ikke havde været polariseret i samme grad som den danske, var empiricismen heller ikke et resultat af en borgfred mellem historikerne. Det kunne tyde på, at man også i Danmark skal søge andre steder. Det er også værd at erindre, at selvom Arups danmarkshistorie står som en lysende undtagelse, var empiricismen i forvejen stærk i Danmark. Snarere kan man vel sige, at det overhovedet var denne empiriske fællesnævner, som i første omgang gjorde det muligt for parterne at tale sammen – selvom det krævede forandringer i de personlige relationer, at de faktisk tog dette skridt og indledte forhandlinger og samarbejde.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Dahlerup: „Tabernes Historie“, s. 732. Bernard Eric Jensen: *Historie – livs- verden og fag*, Gyldendal, Kbh. 2006, s. 137-38.

¹⁷⁶ Fredrik W. Thue & Kim G. Helsvig: *Universitetet i Oslo 1811-2011. Bok 5. 1945-1975: Den store transformasjonen*, Unipub, Oslo 2011, s. 138-42.

¹⁷⁷ Betydningen af det fælles kildefokuserede udgangspunkt betones af Jens Chr. Manniche: *Den radikale historikertradition. Studier i dansk historievidenskabs forudsætninger og normer*, Universitetsforlaget, Århus 1981, s. 399; Claus Møller Jørgensen: „Patterns of Professionalization and Institutionalization in Denmark from 1848 to the Present“, Frank Meyer & Jan Eivind Myhre (red.): *Nordic Historiography in the 20th Century*, Department of History, University of Oslo, Oslo 2000, s. 120-24.

SUMMARY

*The unification of Danish historians
Historisk Tidsskrift and the end of the historians' feud, 1927-50*

During the inter war years, Danish historians were divided in two opposing camps. One camp, led by professor Aage Friis, from 1924 controlled the Danish Historical Association and thereby the most important Danish historical journal, *Historisk Tidsskrift*. The other camp, led by professor Erik Arup, demonstratively boycotted *Historisk Tidsskrift* and published in other journals. The feud ended in 1939 when Albert Olsen, a disciple of Arup, became a member of the board of the Danish Historical Association and thus a member of the editorial board of *Historisk Tidsskrift*. Gradually, peaceful relations among Danish historians were re-established.

In contrast to what hitherto has been assumed the end of the historians' feud had nothing to do with war weariness or lofty ideals of scholarship. Arup and especially Friis opposed the fraternisation and would gladly have continued the fight. Analysing the social relations between the involved historians through letters and diaries, the article examines how and why the peace process nevertheless came about. It turns out that both Arup and Friis had lost influence among their closest allies. Axel Linvald, the editor in chief of *Historisk Tidsskrift*, felt that Friis had betrayed their friendship, and that he did not recognize his work. Similarly, the bond between Arup and Olsen had weakened. Finally, Linvald and Olsen had realised that it was possible to collaborate in other forums and that they had much to gain.

Furthermore, the understanding between Linvald and Olsen in 1939 could have remained an episode but the experiences gained from the editorial work showed that cooperation was indeed possible and thus paved the road for a full normalization of working relationships in the small world of Danish historians.